UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ōrigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Apanta Ta Ellēnisti Heuriskomena

Origenes

Rothomagi, 1668

Ōrigenus Tōn Eis To Kata Iōannēn Eyaggelion Exēgētikōn Tomos 19. Origenis Commentariorvm In Evangelivm Secvndvm Iohannem Tomvs Decimvs Nonvs.

urn:nbn:de:hbz:466:1-19358

Visual Library

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ

ΤΟΜΟΣ ιθ'.

ORIGENIS COMMENTARIORVM IN EVANGELIVM SECVNDVM IOHANNEM

TOMVS DECIMVS NONVS.

A Απεκρίθη ὁ ἰησοῦς, ὅτι ἐμὲ οἴδατε, καὶ ὅτι τὸν πατέρα μου. εἰ ἐμὲ ἤδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ἤδητε· * ὁ μὲν θεὸς τοῦς αὐτοῦς ὁ λόγος
* κ. εἰ
* κ. καὶ ὁ
ἐστὶ ὁ λέγων· κἀμὲ οἴδατε πόθεν εἰμί, * ὁ φάσκων· ὅτι ἐμὲ οἴδατε, ὅτι τὸν πατέρα μου, ἀπόκρυς ἂν ἔδοξεν ἐναντίον εἶναι τὸ λεγόμενον· νυνὶ δὲ τὸ μὲν, κἀμὲ οἴδατε, πρός τινας τῶν ἱεροσολυμιτῶν ἀπαγγέλλεται εἰρηκότας· μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρχοντες ὅτι αὐτός ἐστιν ὁ χριστός; ἀλλὰ τοῦτον οἴδαμεν πόθεν ἐστίν· ὁ δὲ χριστὸς ὅταν ἔρχηται, οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστί· τὸ δὲ, ὅτι ὅτι ἐμὲ οἴδατε, καὶ τὸ ἑξῆς, πρὸς τοὺς εἰπόντας αὐτῷ φαρισαίους· σὺ μαρτυρεῖς περὶ σεαυτοῦ, ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής· σημαίνει καὶ τοῖς ἱεροσολυμίταις διὰ τῶν προτέρων, καὶ τοῖς φαρισαίοις διὰ τῶν νῦν ἐξεταζομένων φησὶν ὅτι, τὸν πατέρα οὐκ οἴδατε. τοῖς μὲν ἱεροσολυμίταις διὰ τούτων· ἀπ' ἐμαυτοῦ οὐκ ἐλήλυθα, ἀλλ' ἔστιν ἀληθινὸς ὁ πέμψας με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε· ἐγὼ οἶδα αὐτόν, ὅτι παρ' αὐτοῦ εἰμὶ κἀκεῖνός με ἀπέστειλε. τοῖς δὲ φαρισαίοις διὰ τοῦ· ὅτι ἐμὲ οἴδατε, οὐδὲ τὸν πατέρα μου. εἰ ἐμὲ ἤδητε, καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ἤδητε· καὶ ζητήσαι ἂν τις δι' ὅλου ὅπως, εἴπερ ἀληθές τό· ἐμὲ ἤδητε, καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ἤδητε, οἱ ἱεροσολυμῖται πρὸς οὓς φησι· κἀμὲ οἴδατε, οὐκ οἴδασι τὸν πατέρα· προσεπιτείνει δὲ πῶς εἰς τὸν τόπον ἀποφαίνεται ὁ ἰωάννης ἐν τῇ καθολικῇ ἐπιστολῇ ταῦτα λέγων· ὁ ἀρνούμενος τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν· πᾶς ὁ ἀρνούμενος τὸν υἱόν, οὐδὲ τὸν πατέρα ἔχει. εἰ γὰρ ὁ ἀρνούμενος τὸν πατέρα καὶ τὸν υἱόν, καὶ ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱὸν καὶ τὸν πατέρα ἔχει, δῆλον ὅτι οἱ ἱεροσολυμῖται, ὅσον ἐπὶ τῇ λέξει, πῶς μὴ γινώσκειν τὸν πατέρα, ἀρνούμενοι τὸν πατέρα, ἀρνοῦνται καὶ τὸν υἱόν. εἰ δὲ ἀρνοῦνται τὸν υἱόν, πῶς τό· κἀμὲ οἴδατε, ἀληθές; πάλιν οἱ αὐτοὶ εἰ οἴδασι τὸν υἱόν, διὰ τό· καὶ ἐμὲ οἴδατε, ἐπεὶ ὁ ὁμολογῶν τὸν υἱὸν C τὸν πατέρα ἔχει, ὁμολογοῦσι τὸν πατέρα· εἰ δὲ ὁμολογοῦσι

R*Espondit Iesus, Neque me scitis, neque Patrem meum: si me sciretis, & Patrem meum sciretis.* Si oratio dicens: *Et me scitis, unde sim*, & ea, quæ dicit: *Neque me scitis, neque Patrem meum*, ad eosdem diceretur, palam videretur contrarium esse, quod dicitur: nunc vero illud, *Me nostis*, ad quosdam dicitur Hierosolymitas, qui dixerunt: *Num vere cognoverunt Principes hunc esse illum Christum? sed hunc scimus, unde sit, at Christus cum venerit, nullus agnoscet unde sit*; hoc vero: *Neque me scitis*, & quod sequitur, ad Pharisæos dicitur, qui dixerunt illi: *Tu testificaris de te ipso, testimonium tuum non est verum.* Veruntamen Hierosolymitis etiam per superiora, & Pharisæis per præsentia, quæ nunc examinamus, inquit quod Patrem non norint: Hierosolymitis per illa: *A me ipso veni, sed est verax, qui me misit, quem vos non nostis: ego novi eum, quia ab ipso sum, & ille me misit*; Pharisæis vero per hæc: *Neque me scitis; neque Patrem meum; si me sciretis, & Patrem meum sciretis.* Ac certe merito quis quæreret quomodo Hierosolymitæ, ad quos inquit: *Et me scitis*, non norint Patrem, si verum est illud: *Si me sciretis, & Patrem meum sciretis.* Adauget autem loci difficultatem Iohannes in Epistola catholica hæc dicens: *Qui negat Patrem, negat etiam Filium: omnis enim qui negat Filium, is ne Patrem quidem habet*: quod si qui negat Patrem, is negat etiam Filium; & qui Filium fatetur, is etiam Patrem habet, perspicuum est Hierosolymitas, quod ad contextum attinet, negantes D Patrem, eo quod Patrem non agnoscant, negare etiam Filium: proinde si Filium negant, quomodo verum est: *Et me scitis?* Rursus si hi Filium norunt propter illud: *Et me scitis* (quoniam qui fatetur Filium, habet etiam Patrem) fatentur Patrem: quod si fatentur Patrem, quo-

Iob. 8. 19.
Iob. 7. 28.
Iob. 7. 26. 27.
Iob. 8. 13.
Iob. 7. 28. 29.
1. Iob. 2. 22. 23.

nam pacto verum est illud: *Sed est verax, qui me misit, Pater, quem vos nescitis?* Quibus respondendum est aliquando Servatorem de se ipso veluti homine disserere, aliquando de diviniori natura, eaque unita ingenitæ Patris naturæ. Cum
Ioh. 8. 40. enim dicit: *Nunce autem quæritis me interficere, hominem qui veritatem vobis loquutus sum*, hoc loquitur sciens, non Deum, sed hominem quæri ad mortem: cum vero inquit: *Ego, & Pater unum sumus; Ego sum veritas & vita; Ego sum resurrectio*, & his similia, non docet de eo homine qui quærebatur. Isto igitur modo de his etiam quæ à nobis in præsentia quæruntur, ut similiter solvantur, considerandum est: illud enim: *Et me scitis, & unde sim scitis*, de se ipso homine disputat; hoc vero: *Neque me scitis, neque Patrem meum*, de divinitate. Illis enim verbis: *Et me scitis, & unde*
Ioh. 7. 25, & seq. *sim scitis*, hæc præposita sunt: *Dicebant quidam ex Hierosolymitis: Nonne hic est quem quærunt interficere? & ecce cum fiducia loquitur, nec quicquam illi dicunt. Num vere cognoverunt principes hunc esse Christum? sed hunc scimus unde sit: at Christus cum venerit nemo agnoscet, unde sit*: his vero: *Neque me scitis, neque Pa-*
Ioh. 8. 13, & seq. *trem meum*, hæc sunt præposita: *Dixerunt ergo ei Pharisæi, tu de teipso testificaris: testimonium tuum non est verum: respondit Iesus, & dixit illis: Etiam si ego testificor de me ipso, testimonium meum verum est, quia novi unde veni, & quo vado: vos secundum carnem judicatis, ego non judico quenquam; atque etiam si judico ego, judicium meum verum est, quod solus non sum, sed ego, & qui misit me, Pater.* Ex his ergo perspicuum est à Hierosolymitis dictum fuisse: *Hunc scimus, unde sit*, hoc referentibus ad ortum ipsius in Bethleem: sciebantque hunc esse, cujus mater dicebatur Maria, & fratres ejus Iacobus, & Iohannes, & Simon Iudas; quam ob causam assentitur etiam his qui dixerant: *Scimus unde sit*, per hæc verba: *Et me scitis, & unde sim scitis.* At Pharisæis de diviniori natura differens, & ut aliquis diceret, in quantum est primogenitus omnis creaturæ, hæc dixit: *Si ego testificor de me ipso, testimonium meum verum est, quia scio unde veni, & quo vado.* Quamobrem interrogantibus eum contra hæc, & dicentibus: *Vbi est pater tuus?* respondet, ut aliquis diceret, alius existens ab eo qui dicit: *Et me scitis*, & inquit: *Neque me scitis, neque Patrem meum.* Cæterum

A Ὅτι πατέρα, πῶς ἀληθὲς τό· Ἀλλ' ἔστιν ὁ πέμψας
με, ὃν ὑμεῖς οὐκ οἴδατε; λεκτέον δὲ πρὸς τοῦτο
ὅτι ὁ σωτὴρ ὅτε μὲν περὶ ἑαυτοῦ, ὡς περὶ ἀνθρώπου
διαλέγεται, ὅτε δ' ὡς περὶ θειοτέρας φύσεως,
καὶ κινουμένης τῇ ἀξιώσει τοῦ πατρικῆς φύσει· ἐπεὶ
μὲν γὰρ λέγει· νῦν ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι,
ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, τοῦ-
τό φησιν εἰδὼς τὸ ζητούμενον αἱρεθῆναι εἰ δ'
θεός, ἀλλὰ ἄνθρωπον. ἐὰν δὲ· ἐγὼ καὶ ὁ πα-
τὴρ ἕν ἐσμεν, καὶ ἐγώ εἰμι ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ
B ζωὴ, καὶ ἐγώ εἰμὶ ἡ ἀνάστασις, καὶ τὰ τούτοις
ὅμοια, ἃ περὶ τοῦ ζητουμένου ἀναιρεθῆναι ἀν-
θρώπου διδάσκει· ὅπως οὖν καὶ ὅτι τὴν κατὰ τὸ
πρὸν ἡμῖν ζητουμένην ἐκ τῆς συμφέρουσης καταν-
οητέον, τὸ μὲν· κἀμὲ οἴδατε, καὶ οἴδατε πόθεν εἰμί,
περὶ θεότητος ἑαυτοῦ διαλέγει, τὸ δὲ· ὅτε
ἐμὲ οἴδατε, ὅτε τὸν πατέρα μου, περὶ τῆς θεότητος·
τοῦ μὲν γὰρ· κἀμὲ οἴδατε, τὸ οἴδατε πόθεν εἰ-
μὶ, τοῦτο προεστάκασι· ἔλεγον οὖν τινες ἐκ
τῆς ἱεροσολυμιτῶν· οὐχ οὗτός ἐστιν ὃν ζητοῦσιν ἀ-
C ποκτεῖναι, καὶ ἴδε παῤῥησίᾳ λαλεῖ, τὸ τόδε αὐ-
τῷ λέγουσι· μήποτε ἀληθῶς ἔγνωσαν οἱ ἄρ-
χοντες ὅτι οὗτός ἐστιν ὁ χριστός; ἀλλὰ τοῦτον οἴ-
δαμεν πόθεν ἐστίν. ὁ δὲ χριστὸς ὅταν ἔρχηται,
οὐδεὶς γινώσκει πόθεν ἐστί. τὸ δὲ· ὅτε ἐμὲ οἴδατε,
ὅτε τὸν πατέρα μου τοῦτο· εἰπὼν οὖν αὐτοῖς οἱ
φαρισαῖοι, σὺ περὶ σαυτοῦ μαρτυρεῖς, ἡ μαρτυρία
σου οὐκ ἔστιν ἀληθής· ἀπεκρίθη ὁ ἰησοῦς, καὶ εἶ-
πεν αὐτοῖς, κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἀ-
ληθής ἐστιν ἡ μαρτυρία μου, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλ-
θον, καὶ πῦ ὑπάγω· ὑμεῖς κατὰ τὴν σάρκα κρίνετ-
D τε, ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα· καὶ ἐὰν κρίνω δὲ ἐγώ,
ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθινή ἐστιν, ὅτι μόνος οὐκ
εἰμί, ἀλλ' ἐγὼ, καὶ ὁ πέμψας με πατήρ· δῆ-
λον οὖν ὡς ἐκ τούτων ὅτι κατὰ μὲν τὴν ἱεροσολυ-
μιτῶν ἐλέγετο· τοῦτον οἴδαμεν πόθεν ἐστίν, ἀναφερόντων ὅτι ὁ ἐν βηθλεὲμ αὐτὸν γεγενῆσθαι
καὶ ὑπειλημμένων εἶναι ὅτι υἱὸς ἦν ἡ μήτηρ ἐλέ-
γετο μαρία, καὶ οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ ἰάκωβος, καὶ
ἰωάννης, καὶ σίμων ἰούδας. διόπερ καὶ μαρτυ-
ρεῖ τοῖς εἰρηκόσιν· οἴδαμεν πόθεν ἐστί περὶ τοῦ·
E κἀμὲ οἴδατε πόθεν εἰμί· τοῖς δὲ φαρισαίοις
τό· καὶ ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἀληθής
ἐστιν ἡ μαρτυρία μου. ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον, καὶ
πῦ ὑπάγω, τῇ θειοτέρᾳ φύσει διαλεγόμενος
ἔφασκε τοῦτο, καθ' ὃ περ-
πότοκος πάσης κτίσεως ἦν· διόπερ τοῖς περὶ
τοῦτο πυθομένοις αὐτοῦ καὶ εἰρηκόσι· πῦ ἐστιν ὁ
πατήρ σου; ἀποκρίνεται ὡς ἂν εἴποι τις ἕτερος
ὢν τοῦ λέγοντος· κἀμὲ οἴδατε, καί φησι· καὶ ὅτε ἐμὲ οἴδατε, ὅτε τὸν πατέρα μου· καὶ ὁ

ποιητὴν τῆς Φαρισαίων ἰῶτ, ἵνα μὴ νοῦν ὅν
περὶ τοῦ θεοῦ τῆς ὅλων ἔλεγε τὸ · μαρτυρεῖ περὶ
ἐμοῦ ὁ πέμψας με πατήρ, * ἐπεὶ ἐζεδέχοντο
περὶ τοῦ θεοῦ ταῦτα λέγεσθαι, νομίζειν ὅτι ἐν τόπῳ
ἐστὶν ὁ θεός, καὶ διὰ τοῦτο ἀποκρίνεσθαι, ποῦ
ἐστιν ὁ πατήρ σου; χρὴ μαθοῦσα εἰδέναι ὅτι οἱ ἑτε-
ροδόξοι νομίζουσι παφῆς ἐντοῦθεν πεῖσαι τοῦ,
μὴ τὸν θεὸν ὃν ἐλάτρευον ἰουδαῖοι πατέρα
εἶναι τοῦ χριστοῦ. Εἰ γὰρ τοῖς φαρισαίοις λατρεύου-
σι τὸν δημιουργὸν, φασὶν, ἔλεγεν ὁ σωτήρ· ὅτι
ἐμὲ οἴδατε, οὐ τὸν πατέρα μου, σαφὲς ὅτι ἕτε-
ρον ὄντα τοῦ δημιουργοῦ τὸν πατέρα ἰησοῦ φαρι-
σαῖοι οὐκ ἤδεσαν· ἀλλ' οὐδὲ ἱεροσολυμῖται,
οἷς προσφορά· ἀλλ' ἔστιν ἀληθινὸς ὁ πέμψας
με, ἵν' ὑμεῖς οὐκ οἴδατε, ταῦτα λέγουσιν, ἅτε
μὴ αὐγνώστης τὰς θείας γραφὰς, μηδὲ τὴν
συνήθειαν τῆς ἐν αὐταῖς λέξεως πεπιγνώστης·
κἂν γὰρ διεξοδεύῃ τις δυνάμενα περὶ θεοῦ ὁ
πατέρων μεμαθηκὼς ὅτι τούτῳ λατρεύειν μόνῳ
δεῖ, μὴ οἶοι δὲ καλῶς, τοῦτον φασὶν οὐκ ἔχειν
γνῶσιν θεοῦ· εἴ τις γοῦν ἄλλος ἤδει τὰ περὶ τοῦ
δημιουργοῦ, καὶ τῆς ἱερατικῆς αὐτοῦ θεραπείας,
δῆλον ὅτι οἱ ἦν τοῦ ἱερέως υἱοὶ, πρὸς τὴν λα-
τρείαν αἰαπεφαιμμένοι· ἀλλ' ὅμως ἐπεὶ ἡμάρ-
τον, γέγραπται ταῦτα περὶ αὐτῶν ἐν τῇ τῶν βα-
σιλειῶν πρώτῃ· καὶ οἱ υἱοὶ ἦν, υἱοὶ λοιμοὶ οὐκ
ἔγνωσαν τὸν κύριον· πολυπαθοῦντα γὰρ τῶν ἑτερο-
δόξων, εἰ μὴ περὶ τοῦ δημιουργοῦ γέγραπται τὸ,
οὐκ ἔγνωσαν τὸν κύριον· καὶ ἀποκρινομένων
ὅτι περὶ τοῦ δημιουργοῦ ἐστι ταῦτα, ζητήσειεν
ἄρα τί εἴρηται περὶ τῶν υἱῶν ἦν· οὐκ ἔγνω-
σαν ὅτι κύριον, πότερον διὰ τὰς περὶ θεοῦ τοῦ
δημιουργοῦ λόγους, ἢ διὰ τὴν πονηρίαν αὐτῶν·
σαφὲς γὰρ ὅτι διὰ τὴν πονηρίαν λέγονται μὴ ἐγ-
νωκέναι τὸν κύριον· καὶ οὐ περὶ τῶν υἱῶν ἦν μόνον
ἐστὶ τοῦτο εὑρεῖν, ἀλλὰ καὶ περὶ ἄλλων βασι-
λευσάντων ἐν ἰσραὴλ καὶ ἰούδᾳ ἁμαρτω-
λῶν· ὅτι πάντες καὶ οἱ φαρισαῖοι τὸν πα-
τέρα οὐκ ἤδεσαν, οὐδὲ γὰρ ἐβίων κατὰ
τὸ τοῦ δημιουργοῦ βούλημα· ἔστι δὲ καὶ ἄλλο
σημαινόμενον τοῦ γινώσκειν τὸν θεὸν, ἑτέρου ὄντος
τοῦ γινώσκειν τὸν θεὸν, πρὸς τὸ πιστεύειν
φιλοῦς εἰς τὸν θεὸν, ὡς δῆλον οὐκ τοῦ· ὅσα
ὁ νόμος λαλεῖ, τοῖς ἐν τῷ νόμῳ λαλεῖ αὐ-
τό· * ἢ δῆλον ὅτι καὶ τοὺς προφήτας, ὧν * τὰ
ῥήματα, ἃ ἐν ἄλλοις ἐπεδείξαμεν, νόμος λέγε-
ται· εἴρηται τίνων ἐν ψαλμοῖς· ἀνάπαυσατε καὶ
γνῶτε ὅτι ἐγώ εἰμι ὁ θεός· τίς δ' οὐκ ἂν ὁμο-
λογήσαι πιστεῦσαι γεγράφθαι ταῦτα λαῷ πι-
στεύοντι εἰς τὸν δημιουργὸν, ὅστινα γνῶναι οὐκ

A ruditatis Pharisæorum erat, vel non intelligere Iesum de Deo universorum loqui, dum diceret: *Testificatur de me, qui misit me, Pater*; vel si intellexerant de Deo hæc dici, existimare Deum esse in loco, & idcirco respondere: Vbi est Pater tuus. Verum scire oportet, quod hinc manifeste ostendi putent Hæretici, Deum, cui serviebant Iudæi, non esse Patrem Christi: nam si Pharisæis servientibus mundi Effectori, inquiunt, dicebat Servator: *Neque me scitis, neque Patrem meum scitis*, manifestum est Pharisæos
B non nosse Patrem Iesu alterum existentem à mundi Effectore. Sed ne Hierosolymitæ quidem, inquiunt, eum norant, quibus supra dixerat: *Sed est verax, qui misit me, Pater* [*quem vos nescitis:*] quæ dicunt, quia non legerunt Scripturas divinas, neque observaverunt consuetudinem locutionis ipsarum: quamvis intelligere quis possit quæ ad Deum pertinent, à patribus edoctus huic soli serviendum esse, si vivat is non bene, hunc non habere cognitionem Dei. Si quis-
C quam igitur alius novit, quæ ad mundi Effectorem pertinent, & quæ ad cultum sacerdotalem, perspicuum certe est inter hos fuisse filios Heli sacerdotis, qui nutriti fuere in Dei cultu. Attamen eo quod peccaverint, scripta sunt hæc de illis in primo Regum: *Et filij Heli, filij pestilentes non agnoverunt Dominum.* [Interrogemus enim eos qui etiam sectam sequuntur, annon de Opifice hoc scriptum sit: *Non cognoverunt Dominum:*] & respondentibus illis, hæc ad mundi Effectorem pertinere, quæremus quamobrem de
D filijs Heli dictum sit: *Non cognoverunt Dominum:* utrum propter rationes de Deo mundi fabricatore, an propter malitiam ipsorum: sed liquet propter malitiam, eos dici non agnovisse Dominum: quam rem non solum in filijs Heli invenire licet, verum etiam in alijs, qui cum regnarint in Israël, & Iudæa, peccatores fuere. Isto igitur modo Pharisæi Patrem non norant, cum non viverent ex sententia Patris. Cum autem diversæ sint significationes agnoscendi Deum, diversum quoque est agnoscere Deum, & credere nude in Deum: ut liquet ex
E eo: *Scimus autem quod quæcunque Lex loquitur, his hæc loquatur qui sunt sub Lege*; an non perspicuum est etiam Prophetas, quorum verba, ut in alijs ostendimus, Lex dicuntur. Dictum est igitur in Psalmis: *Vacate, & agnoscite, quod ego sum Deus.* Quis autem non fateretur se credere hæc scripta fuisse populo credenti in mundi Opificem; quem agnoscere non valeat, qui

1. Reg. 2. 12. Hæc de Pro-tonoe.

Psalm. 45. 10.

non vacarit, purificaritque mentem, dignis hoc munere habitis his, qui oculis divinioribus Deum considerant, videntque quia cor mundum fecerint, quemadmodum testatur Dominus dicens: *Beati mundo corde, quia ipsi Deum videbunt.*

Matth. 5. 8.

Simul etiam in eo dicto: *Nemo agnovit Patrem, nisi Filius*, dicturi sumus, non idem esse agnoscere Patrem, & illi credere. Vnde illud dictum: *Nemo agnovit Patrem, nisi Filius*, non pugnat cum hoc: *Credidit Abraham Deo, & imputatum est illi ad justitiam.* Quod si quis existimet nos vim facere, qui dicamus non idem esse credere, quod agnoscere, contingereque aliquando, ut aliquis credat, qui non habeat cognitionem rei ab ipso creditæ, Iesum audiat dicentem ad eos, qui in ipsum crediderant, Iudæos: *Si manseritis in sermone meo, agnoscetis veritatem, & veritas vos liberabit.* Observa enim quod ante ea verba: *Si manseritis in sermone meo, agnoscetis veritatem*, scriptum sit: *Dicebat igitur Iesus ad eos, qui crediderant illi, Iudæos*; & quod quæ dixerit erant: *Si manseritis in sermone meo, agnoscetis veritatem.* Multa autem est differentia inter cognoscere conjunctim cum credere, & inter credere solum: *Alij enim per spiritum datur sermo sapientiæ, alij autem sermo cognitionis, alij fides in eodem spiritu.* Et hæc quidem ut ostenderemus aliud esse agnoscere Deum, ab eo quod est credere in Deum. Hoc vero quod ad accuratam interpretationem attinet, his quæ diximus addemus; merito aliquem dicturum ad Pharisæos, quibus inquit Iesus: *Neque me scitis, neque Patrem meum*, sed neque in Patrem meum creditis: cum ei qui à Patre missus fuerat non crediderint; & qui negat Filium, is ne Patrem omnino quidem habeat: omninoque inquam, quia neque secundum fidem, neque secundum cognitionem. Vide vero an non alio etiam modo Scriptura dicat eos qui alicui rei commixti, unitique fuerint, illam agnoscere cui commixti fuerint, communicaverintque; ante talem vero unionem, & communionem, etiam si rationes aliqua de re assequantur, non agnoscere illam. Hinc Adam cum diceret de Eva: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea*, non agnoscebat conjugem; cum vero illi adhæsit, tum dictum est illud: *Agnovit autem Adam Evam conjugem suam.* Quod siquis irrideat, quod de Dei cognitione tractantes acceperimus illud exemplum: *Cognovit autem Adam conjugem suam*, primum quidem illud is notet: *Hoc mysterium magnum*

Matth. 11. 27.

Rom. 4. 3.

Joh. 8. 31. 32.

1. Cor. 12. 8. 9.

Gen. 2. 23.

Gen. 4. 1.

Eph. 5. 32.

A ἔστι μὴ φορᾶσθαι, καὶ ἐκκαθαίρειν τὸν νοῦν τῶν νοούντων, καὶ θειοτέροις ὀφθαλμοῖς βλεπόντων τὸν θεόν, ὅσῳ ὁ καθαρὸν τὴν καρδίαν πεποιηκέναι τῆς χάριτος ταύτης ἀξιωθῶν, ὡς ὁ σωτὴρ μάρτυρος λέγων· μακάριοι οἱ καθαροὶ τῇ καρδίᾳ, ὅτι αὐτοὶ τὸν θεὸν ὄψονται· ἅμα δὲ καὶ πρὸς τό· οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός, φήσομεν ὅτι ἑτέρου ἐστὶ τὸ γινώσκειν τὸν πατέρα, καὶ πιστεύειν αὐτῷ· ἑτέρου μάχεσθαι δοκοῦντα· οὐδεὶς ἔγνω τὸν πατέρα εἰ μὴ ὁ υἱός, καὶ ἐπιστεύσε δὲ ἀβραὰμ τῷ θεῷ, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ B εἰς δικαιοσύνην· εἰ δέ τις οἴεται ἡμᾶς βιάζεσθαι λέγοντας μὴ ταυτὸν εἶναι τὸ πιστεύειν τῷ γινώσκειν, καὶ ἐνδέχεσθαι πιστεύειν μέν, οὐκ ἔχειν δὲ γνῶσιν τοῦ πιστευομένου· ἴσως αὐτοῦ, τοῦ ἰησοῦ ἀκουσάντων λέγοντος πρὸς τοὺς πεπιστευκότας αὐτῷ ἰουδαίους· ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἡ ἀλήθεια ἐλευθερώσει ὑμᾶς· πρότερον γὰρ ὅτι· ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ γνώσεσθε τὴν C ἀλήθειαν, γέγραπται· ἔλεγεν οὖν ὁ ἰησοῦς πρὸς τοὺς πιστεύσαντας αὐτῷ ἰουδαίους, καὶ ἃ ἔλεγεν ἦν· ἐὰν μείνητε ἐν τῷ λόγῳ τῷ ἐμῷ, γνώσεσθε τὴν ἀλήθειαν· πολὺ δὲ διαφέρει τὸ πρὸς τῷ πιστεύειν ἐγνωκέναι, τοῦ πιστεύειν μόνον, ὃ μὴν γὰρ διὰ τοῦ πνεύματος δίδοται λόγος σοφίας, ἄλλῳ δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ πνεῦμα· ἑτέρα πίστις ἐν τῷ αὐτῷ πνεύματι· καὶ ταῦτα μὲν ἴσως τὸ πρόσφατον ἕτερον εἶναι τὸ γινώσκεσθαι τὸν θεὸν τοῦ πιστεύεσθαι· ἃς δὲ πρὸς τὸ ἀκριβὲς καὶ ἔστω τοῖς εἰρημένοις προσαποδώσομεν, ὅτι πρὸς ἃς φησιν· οὔτε ἐμὲ οἶδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου, φανερωθεὶς, εὐλόγως ἂν εἴποί τις, ἀλλ' οὐδὲ πιστεύετε εἰς τὸν πατέρα μου, D ὅσῳ γὰρ ἀπεσταλέντι ἀπὸ τοῦ πατρὸς οὐκ ἐπίστευσε, ὁ δὲ ἀρνούμενος τὸν υἱὸν οὐδαμῶς τὸν πατέρα ἔχει, καὶ οὐδαμῶς φησι, ὅτι οὔτε κατὰ πίστιν, οὔτε κατὰ γνῶσιν· ὅρα δὲ εἰ μὴ καὶ ἄλλως ἡ γραφὴ τοὺς ἀνακεκραμμένους τινὶ ἐνεργείᾳ γινώσκειν ἀλλήλοις φασὶν ἢ συνεκράθησαν καὶ κεκοινωνήκασι. πρὸ δὲ τῆς τοιαύτης ἑνώσεως καὶ κοινωνίας κἂν E τοὺς λόγους καταλαμβάνωσι περί τινος, οὐ γινώσκουσιν ἀλλήλοις· ὁ γοῦν ἀδὰμ περὶ τῆς εὔας λέγων· τοῦτο νῦν ἐστὶν ἐκ τῶν ὀστέων μου, καὶ σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός μου, οὐκ ἤδει τὴν γυναῖκα· ὅτε γὰρ αὐτῇ ἐκολλήθη, τότε εἴρηται· ἔγνω δὲ ἀδὰμ εὔαν τὴν γυναῖκα αὐτοῦ· καὶ εἴ τις γε προσκόποι διὰ τὸ τῆς ἀληθείας ἡμᾶς εἰς τὴν περὶ θεοῦ γνῶσιν παρεγγυᾶν· τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα

ἐστὶν

ἐστὶν ἐπιστήμη. διὸ τέρας ἡ αἰτία τοῦ δεῖπνον καὶ
τοῦ ἄρρενος καὶ θηλείας λεγόμενον τοῦ καὶ ὁ
ἀπόστολος. τῇ αὐτῇ λέξει χρῆται τοῦτο * καὶ
θεόπνευστος κυρίου. ὁ κολλώμενος τῇ πόρνῃ ἓν σῶ-
μά ἐστι, καὶ ὁ κολλώμενος τοῦ κυρίου ἓν πνεῦ-
μά ἐστιν. ἐγνωκέτω μὲν οὖν ὁ κολλώμενος τῇ
πόρνῃ τοῦ πόρνου, καὶ ὁ κολλώμενος τῇ γυναικὶ
τοῦ γυναικός, μᾶλλον δὲ τόνδε καὶ ἁγίως ἐγνω-
κέτω ὁ κολλώμενος κυρίου τὸν κύριον. Εἰ δὲ
τοῦθ' ὅπερ ἔχει, φαρισαῖοι τὸν πατέρα οὐκ ἠδε-
σθη, οὐδὲ τὸν υἱόν, καὶ ἀληθῆς ἐστὶν ὁ λέγων. ὅτι
ἐμὲ οἴδατε, ὅτι τὸν πατέρα μου. εἰ δὲ μὴ ὅτι-
περ οἰκονομικῶς, λέγω δὲ κατὰ τοῦ τελευ-
ταίου οἰκονομίαν, ὃ, γινώσκειν, αὐτὸ τὸ, συνανα-
κρᾶσθαι καὶ ἑνοῦσθαι, δηλοῦσθαι τὸ τοῦ νοῦ καὶ
γνόντες θεὸν, μᾶλλον δὲ γνωσθέντες ὑπὸ τοῦ θεοῦ, καὶ
τὸ· ἔγνω κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ· κατὰ δὲ ἡμᾶς ἔγνω
κύριος τοὺς ὄντας αὐτοῦ τὸ συνακρασθεῖς αὐτοῖς, καὶ μετα-
δεδωκὼς αὐτοῖς τὸ ἑαυτοῦ θειότητος, καὶ εἰδότος
αὐτοῦ, ὡς ἡ τοῦ διαγγελίου λέξις φησὶν, εἰς τὸ ἑαυτοῦ
χεῖρα, ἐν τῇ χειρὶ τοῦ πατρὸς ὄντων τῶν εἰς τὸν σωτῆρα
πεπιστευκότων. διὸ καὶ εἰ μὴ πάσχοιεν ἀπ' αὐτοῦ,
ἑαυτοὺς μακρυνόντες ἀπὸ τῆς χειρὸς τοῦ θεοῦ,
οὐκ ἀρπαγήσονται. οὐδὲ γὰρ ἁρπάζει ἐκ τῆς
χειρὸς τοῦ πατρός· οὐ τοῦτο ζητήσεις εἰς τὸ
αὐτὸ, λέγω δὲ· ὅτι ἐμὲ οἴδατε, οὐδὲ τὸν πατέρα μου, εἰ ἔστι γινώσκοντά τινα τὸν θεὸν μὴ γι-
νώσκειν τὸν πατέρα· εἰ γὰρ ἑτέρα αὐτοῦ ἐπίνοιά
ἐστι, καθ' ὃ ἐστι πατὴρ, καὶ ἑτέρα καθ' ὃ ἐστιν ὁ
θεὸς, τάχα ἔστί τινα γινώσκειν μὲν τὸν θεὸν, μὴ
γινώσκειν δὲ τὸν πατέρα, οὐδὲ ὁ εἷς αὐτὸν
θεὸν, μὴ γινώσκειν δὲ τὸν πατέρα· φησὶν οὖν
ὁ σωτὴρ μετὰ τὴν ἀνάστασιν τῆς μυρίας· πορεύου πρὸς
τοὺς ἀδελφούς μου, καὶ εἰπὲ αὐτοῖς· πορεύομαι πρὸς
τὸν πατέρα μου, καὶ πατέρα ὑμῶν, καὶ θεόν μου, καὶ
θεὸν ὑμῶν· καὶ ἔστι γε τοῖς ἑτεροδόξοις λέγειν * χα-
ριζομένων αὐτοῖς, ὅτι οὐκ ἔγνω τὸν πατέρα μετὰ
σῆς καὶ οἱ πρόφαι). ὥστε τάχα οὐκ ἔστιν ἀληθὲς, ὅτι
πᾶς ὁ μὴ ἐγνωκὼς τὸν πατέρα οὐκ ἔγνω τὸν
υἱόν. ὁ μὲν γὰρ υἱὸς ἔγνω τὸν πατέρα, ὁ δὲ θερά-
πων τὸν κύριον· καὶ ὡς εἰ οὐκ ἂν ἀσεβήσαιμεν λέ-
γοντες ὅτι ὁ υἱὸς οὐκ ἔγνω τὸν κύριον, υἱὸς γὰρ ὢν
τὸ πατέρα τῆς παρῆς διαφόρου. ὅτι τηροῦντες
τὸν αὐτὸν θεὸν οὐδὲν ἄτοπον * τοῦτο δεξόμεθα λέ-
γοντες ὅτι τοῦ μὲν υἱοῦ ἔστιν γινώσκειν τὸν πα-
τέρα, τοῦ δὲ θεραπεύοντος τὸν κύριον, καὶ ὅτι ὁ
θεραπεύων ἔγνω τὸν πατέρα, ὅτι ὁ υἱὸς τὸν κύ-
ριον· μυρίων γοῦν ὄντων εὐχῶν ἀναγεγραμ-
μένων ἐν τοῖς ψαλμοῖς, καὶ τοῖς προφήταις,
ἀλλὰ καὶ τοῦ νόμου, τὸ πεμφθὲν * εὑρεῖν τινα, καὶ λέγοντα τὸν θεὸν πατέρα,

A est; deinde autem apponat, & conferat, quod dicitur apud Apostolum de mare, & fœmina (nam eadem dictione utitur de homine, & de Domino) *Qui adhæret, inquiens, meretrici, unum est corpus; & qui adhæret Domino, unus est spiritus.* Itaque qui adhæret meretrici, meretricem agnoscat; qui adhæret conjugi, conjugem agnoscat, immo, potius quam hoc, qui adhæret Domino, & sancte agnoscat Dominum. Quod si hæc ita se habent, Pharisæi non norant, neque Patrem, neque Filium: verusque est sermo dicens: *Neque me scitis, neque Patrem meum.* Si vero isto modo non exponamus, dico autem secundum ultimam intelligentiam, verbum, agnoscere, pro eo, quod est, commisceri, & uniri, exponat aliquis illud: *Nunc autem agnoscentes Deum, magis autem agniti à Deo*: & illud: *Agnovit Dominus eos, qui sunt ejus.* Iudicio enim meo, agnovit Dominus eos, qui sunt ejus, commixtus illis, & suam ipsius divinitatem illis participans, assumensque ipsos, ut Evangelica lectio habet, in sua ipsius manu: quippe cum in manibus sint Patris, qui crediderunt in Servatorem: quamobrem etiam non rapientur, ni ab ipsa cadant elongantes se à manu Dei; nullus enim eas rapit de manu Patris. Posthæc inquires in illud dictum: *Neque me nostis, neque Patrem meum*, num sit aliquis, qui agnoscat Deum, & Patrem non cognoscat. Nam si alia illius notio est, in quantum Pater, alia in quantum Deus, fortassis aliquis cognoscat Deum, nullam Patris cognitionem habens, nisi quia sit ipse Deus. Inquit igitur Servator post resurrectionem Mariæ: *Vade ad fratres meos, & dic illis: Vado ad Patrem meum, & Patrem vestrum, & Deum meum, & Deum vestrum.* Ac profecto gratificando illis, qui ab Ecclesiæ decretis dissident, dicere possumus Mosen, & Prophetas, Patrem Christi non agnovisse: quæ res fortassis est vera, quod omnino non agnovit Patrem, quia Filius agnoscit Patrem; servus dominum: & quemadmodum impie non diceremus Filium non agnovisse Dominum, quia Filius cum sit, non tentatur à Patre domino; ita servantes eundem Deum, nihil absurdi admittemus dicentes decere ut Filius agnoscat Patrem, servus Dominum: quia neque servus agnoscat Patrem, neque Filius Dominum. Cum innumeræ igitur precationes in Psalmis sint scriptæ, & Prophetis, atque etiam Lege, non admodum invenimus aliquem qui Deum patrem appellet: si-

1. Cor. 6. 16, 17.

Gal. 4. 9.

2. Tim. 2. 19.

Iob. 10. 28, 29.

Iob. 20. 17.

quidem precationes Deo fundentes, non dicunt Pater: fortassis, quoniam non agnoverunt Patrem: fundunt autem illi preces veluti Deo, & Domino, expectantes eum, qui effudit spiritum adoptionis, non minus super illos, quam super credentes per eum in Deum, post ipsius adventum: nisi forte intelligibilem adventum Christi ipsi habuerunt, factique perfecti habuerunt aliquando adoptionis spiritum; clam autem, & non manifeste omnibus dicebant, vel scribebant Deum, & Patrem, ne præoccuparent gratiam toti mundo per Iesum effusam, omnes invocantem ad filiorum adoptionem, ut enarraret Dei nomen fratribus suis, Patremque in Ecclesiæ medio laudaret, secundum quod scriptum est: *Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio Ecclesiæ laudabo te.* Quod ipse quidem sit Deus Prophetarum, mundique procreator, multis ex locis videre possumus, sed in præsentia sufficiat concionem Stephani ex Actis ad populum hunc in modum dicentis, videre: *Viri fratres, & patres audite: Deus gloriæ apparuit patri nostro Abrahæ, cum esset in Mesopotamia, antequam habitaret in Chara, dixitque ad eum: Egredere è terra tua, & cognatione tua,* & quæ sequuntur: per totam enim orationem citra contradictionem cernere licet Prophetarum Deum patrem esse Christi Iesu. Idem cernere etiam licet ex Apostolo epistola ad Romanos, in his: *Paulus servus Iesu Christi, vocatus ad munus apostolicum, segregatus in Evangelium Dei, quod ante promiserat per Prophetas suos in Scripturis sanctis de Filio suo genito ex semine David secundum carnem: declarato Filio Dei cum potentia propter Spiritum sanctificantem, ex eo quod resurrexit à mortuis Iesus Christus Dominus noster, per quem accepimus gratiam, & apostolici muneris functionem, ut obediatur fidei in omnibus gentibus, pro nomine ejus, in quibus estis & vos vocati Iesu Christi; omnibus qui sunt Romæ dilectis Dei, vocatis sanctis, gratia vobis, & pax à Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo.* Ex his enim palam didicimus mundi procreatorem, Deum Prophetarum, & Patrem Christi, Deum, & Patrem nostrum. Pharisæi igitur non solum cognitionem non habebant Patris Christi, qui Legem dedit, quatenus Pater est, seu quatenus Deus: sed ne citra controversiam quidem ipsi credebant, quatenus Pater erat Iesu, & Deus ipsius, atque etiam fortasse, quatenus Deus erat, qui omnia creaverat. Sed ne Iesum quidem norant, & bene Servator eos redarguit dicens: *Neque me*

Psal. 21. 23.

Act. 7. 2, & seq.

Rom. 1. 1, 2, & seq.

A * τῷ θεῷ πατέρ· τάχα ἐπεὶ οὐκ ἔγνωσαν· * κ. πα-
πατέρα· εὐχόμενοι δ' ἀπὸ ὡς θεῷ καὶ κυρίῳ, τεθ. 71.
προσμένοντες τὸν τὸ πνεῦμα τῆς υἱοθεσίας ἐκ-
χέοντα οὐκ ἔλαθον ἐπ' ἐκείνους ἢ ὅπου τοῦς μὴ
πιστεύω προσέμενοι εἰς θεὸν διὰ * τοῦς πιστεύοντας· * Forte τοῦ
εἰ μὴ ἄρα ἐνοντὶ αὐτοῖς γεγόνει ὑπόδημία
χριστοῦ, καὶ ἔχον ποτε πεπληρωκότες τὸ τῆς υἱο-
θεσίας πνεῦμα. ἐν ἀποκρύφῳ δὲ καὶ ἐγνωσμένοι
πᾶσιν ἔλεγον ἢ ἔγραφον τὸν θεὸν πατέρα, ἵνα
μὴ προκαταλάβωσι τὴν διὰ τοῦ ἰησοῦ * ἐκκυ- * κ. ἐκ-
B μφίω πᾶσι τῷ κόσμῳ χάριν, πολλοῖς καλοῦντος χυμένου
ὅπου τὴν υἱοθεσίαν, ἵνα διηγήσῃ) τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ
τοῖς ἀδελφοῖς αὐτοῦ, καὶ ἐν μέσῳ ἐκκλησίας ὑμνήσῃ
τὸν πατέρα κτλ. ὃ γεγραμμένον· διηγήσομαι
τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου, ἐν μέσῳ ἐκκλη-
σίας ὑμνήσω σε· ὅτι μόνοις ὁ αὐτὸς ὢν θεὸς τῶν
προφητῶν, καὶ τοῦ κόσμου δημιουργός, πολλαχόθεν μόν
ὢν θεωρῆσαι· ἀρκεῖ δὲ ὅτι τοῦ πρόντος θεωρῆσαι
τινὸ τε τεφαίου ἀπὸ τῆς προσόψεως πρὸς τὸν λαὸν
δημηγορεῖν ὅτε λέγοντος· ἄνδρες ἀδελφοὶ καὶ πα-
C τέρες ἀκούσατε. ὁ θεὸς τῆς δόξης ὤφθη τῷ πατρὶ
ἡμῶν ἀβραὰμ ὄντι ἐν τῇ μεσοποταμίᾳ, πρὶν ἢ
οἰκῆσαι αὐτὸν ἐν χαρράν· καὶ εἶπε πρὸς αὐτόν,
ἐξελθὲ ἐκ τῆς γῆς σου, καὶ ἐκ τῆς συγγενείας σου, καὶ τὰ
ἑξῆς· διὰ ὅλου γὰρ τοῦ λόγου ἀδιαπτώτως ἔστι μαθεῖν
ὅν τῶν προφητῶν θεὸν πατέρα εἶναι χριστοῦ ἰησοῦ,
καὶ ἐκ τῆς πρὸς ῥωμαίους ἐπιστολῆς τοῦ ἀποσ-
τόλου ἐν τούτοις· παῦλος δοῦλος χριστοῦ ἰησοῦ, κλη-
τὸς ἀπόστολος, ἀφωρισμένος εἰς εὐαγγέλιον
θεοῦ, ὃ προεπηγείλατο διὰ τῶν προφητῶν
αὐτοῦ ἐν γραφαῖς ἁγίαις, περὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ τοῦ
D γενομένου ἐκ σπέρματος δαβὶδ κατὰ σάρκα, τοῦ
ὁρισθέντος υἱοῦ θεοῦ ἐν δυνάμει, κατὰ πνεῦμα ἁ-
γιωσύνης, ἐξ ἀναστάσεως νεκρῶν ἰησοῦ χριστοῦ τοῦ
κυρίου ἡμῶν, δι' οὗ ἐλάβομεν χάριν, καὶ ἀπόστο-
λὴν, εἰς ὑπακοὴν πίστεως ἐν πᾶσι τοῖς ἔθνεσιν,
ὑπὲρ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ, ἐν οἷς ἐστε καὶ ὑμεῖς κλη-
τοὶ ἰησοῦ χριστοῦ· πᾶσι τοῖς οὖσιν ἐν ῥώμῃ ἠγαπη-
μένοις θεοῦ, κλητοῖς ἁγίοις, χάρις ὑμῖν καὶ εἰρή-
νη ἀπὸ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν, καὶ κυρίου ἰησοῦ χρι-
E στοῦ· σαφῶς γὰρ ἀπὸ τούτων μεμαθήκαμεν ὅτι
ὁ δημιουργὸς, καὶ θεὸς τῶν προφητῶν, καὶ πατὴρ
τοῦ χριστοῦ, θεός τε καὶ πατὴρ ἡμῶν ἐστι· φαρι-
σαῖοι τοίνυν οὐ μόνον γνῶσιν οὐκ εἶχον, ὅτε κατ'
ὃ πατὴρ, ὅτε κατ' ὃ θεὸς, τὸν δεδωκότος τὸν
νόμον παῖδες τοῦ χριστοῦ· ἀλλ' οὐδ' ὅπῃ θεὸν αὐ-
τῶν ὁμολογουμένως μὲν κατ' ὃ πατὴρ τοῦ ἰησοῦ καὶ
θεὸς αὐτοῦ, τάχα δὲ κατ' ὃ ὁ θεὸς ὁ κτίσας τὰ
πάντα τοῦ· ἀλλ' οὐδὲ ὃν χριστὸν ἠδέσθη καὶ κα-
λῶς ἐλέγχει αὐτοὺς ὁ σωτὴρ λέγων· ὅτε ἐμὲ οὐ-

δατε, οὔτε τὸν πατέρα μου οἴδατε· τοῦτο ζη- A *scitis, neque Patrem meum scitis.* Insuper
τῶ, πότερον ἴσον δυνάσθαι τοῦ· εἰ ἐμὲ ἤδητε, hæc quæro : utrum hoc proloquium; Si
καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ἤδητε, τί· εἰ τὸν πατέ- Patrem meum sciretis, & me sciretis,
ρα μου ἤδητε, καὶ ἐμὲ αἂν ἤδητε, ἢ οὔ· ἐγὼ μὴν idem valeat cum illo, Si me sciretis, &
μὴ ἴσον τοῦτο δυνάσθαι ἀλλήλοις, τοῦ ἀνα- Patrem meum sciretis, an non. Et arbi-
βαίνειν ἀπὸ τῆς γνώσεως τοῦ υἱοῦ ὅτι τῷ γνόντι tror hæc inter se non æquipollere, eo
τὸν παῖδα ὃν γινώσκοντα ὃν πατέρα, καὶ μὴ quod qui Patrem agnoscit, ascendat à
ἄλλως ὁρᾶσθαι τὸν πατέρα ἢ τοῦ ὁρᾶσθαι cognitione Filij ad cognitionem Patris,
ὃν υἱόν. ὁ γὰρ ἑωρακώς, φησὶν, ἐμὲ, ἑώ- nec alio modo videatur Pater, quam vi-
ρακε ὃν πατέρα ὃν πέμψαντά με· οὐκ sione Filij; *Qui enim vidit me*, inquit, Ioh. 4. 9.
οὖν δὲ εἰρήκει τό· ὁ ἑωρακὼς ὃν πατέ- B *vidit Patrem*, qui misit me; nec tamen
ρα ἑώρακέ με, ἐπεὶ οὐδ' ὁ τὸν λόγον τε- dixisset, Qui vidit Patrem, vidit me, quo-
θεωρηκὼς τοῦ θεοῦ, θεωρεῖ ὃν θεὸν, ἀνα- niam qui Sermonem Dei videt, videt
βαίνων ἀπὸ τοῦ λόγου πρὸς τὸν θεόν· ἀμήχα- Deum, ascendens à Filio ad Patrem; fieri
νον δὲ ὅτι μὴ ἀπὸ τοῦ λόγου θεωρῆσαι ὃν θεόν· enim nequit, ut videat quis Deum non
καὶ ὁ θεωρῶν τῶν σοφίαν οὐ ἔκπυνον ὁ θεὸς πρὸ habens ducem λόγον, [seu Sermonem, &
τῆς αἰώνων εἰς ἔργα αὐτοῦ, ἀναβαίνοι ἀπὸ τοῦ γνω- Filium Dei:] & qui cognovit Sapientiam
κέναι τῶν σοφίαν ὅτι τὸν πατέρα αὐτῆς· ἀδύ- quam creavit Deus ante secula ad opera
νατον δὲ χωρὶς τῆς σοφίας * προσαγωγῆς νοη- suа, à cognitione Sapientiæ ascendit ad
θῆναι ὃν τῆς σοφίας θεόν· ὃ αὖθ' ἑρεῖς καὶ πρὸ ipsius Sapientiæ Patrem: fieri etiam ne-
τῆς ἀληθείας. οὐ γὰρ νοῦς τις τὸν θεόν, ἢ θεωρῶ C quit, ut sine hujus Sapientiæ ductu intel-
αὐτὸν, καὶ μὴ τοῦτο τῶν ἀλήθειαν· ἀλλὰ πρότε- ligatur Sapientiæ Deus. Quod idem de
ρον τῶν ἀλήθειαν, ἵν' ὅτιπερ ἔλθῃ ὅτι ὁ ἐνιδὼν veritate dices: non enim intelligit ali-
τῇ οὐσίᾳ, ἢ τῇ ὑπερεκφύσει τῆς οὐσίας δυνά- quis Deum, vel videt ipsum, & postea
μεί, καὶ φύσει τοῦ θεοῦ· καὶ πάλαι γε ὥσπερ καὶ τὸν veritatem; sed antea veritatem, ut isto
ναὸν ἀναβαθμοί τινες ἦσαν δι' ὧν εἰσίοι τις εἰς τὰ modo veniat ad contemplandam essen-
ἅγια τῶν ἁγίων, ὅτιπερ οἱ πρῶτοι ἡμῶν ἀναβαθ- tiam, vel essentia superiorem potentiam,
μοὶ * ὁμοιόμοιος ὄντες τοῦ θεοῦ, καὶ * εἰκὼν τῶν ἀνα- & naturam Dei. Ac profecto fortasse
βαθμῶν * ἐμοιόμοιος ὄντες πρῶτος ὅτι τὰ κάτω quemadmodum gradus quidam erant in
ὁ δὲ τούτου αἰωνότερος, καὶ ὅτιπερ ἐφεξῆς μέχρι τοῦ Templo, per quos ingrediebatur aliquis
αἰωνίου. ὅτιπερ οἱ μὲν πρῶτοι εἰσὶν ἀναβαθμοὶ D in Sancta sanctorum, ita omnes gradus
ὁ σωτήρ· ὁ δὲ εἷς πρῶτος κατωτέρω ὁ ἀνθρώπινον αὐτοῦ, ᾧ ὑπιβαίνοντες ὁδεύοιμεν, καὶ nostri unigenitus est Filius Dei: & sicut
τὰ ἑξῆς αὐτοῦ ὄντα ἅπαντα ἐν τοῖς ἀναβαθμοῖς ὁδὸν, ὥστε ἀναβῆναι δι' αὐτοῦ ὄντος καὶ ἀγγέλου, καὶ τῆς λοιπῶν δυνάμεων· καὶ καὶ τοῦ τοῖς ὑπιστοίας δὲ αὐτοῦ, εἰ ἄρ' ἕτερόν ἐστιν ὁδὸς, καὶ θύρα πρεσπεσοῦσα δι' τῆς ὁδοῦ, ἵνα μὴ τοῦτο ὅτιπερ φθάσῃ τις ὅτι τῷ θύρᾳ, καὶ ἀρόχοιτο χρήσασθαι αὐτῷ κατὰ ὁ ποιμὴν ἐστιν, ἵνα τις δυνηθῇ αὐτοῦ ἀπολαῦσαι τοῦ βασιλέως, ὅτιπερ ἐστὶ τὸ αὐτοῦ πρέπον ὡς ἀμνῶ, ἵνα πρέπον ἀρὴ ἡμῶν τῶν ἁμαρτίαν, καὶ μὴ τοῦτο κεκαθαρισμένον φάγωμεν αὐτοῦ τῆς σαρκὸς, τῆς ἀληθινῆς τροφῆς. καὶ ὅτιμελέστερόν τι τὰ πρόσκειμα τοῖς ὀξεπάσας καὶ πρόσκλασεῶν ἀκούσῃ τε· εἰ ἐμὲ οἴδατε, καὶ τὸν πατέρα μου οἴδατε, καὶ ἐπεὶ ἐμὲ οἴδατε, καὶ τὸν πατέρα μου οἴδατε· τοῦτο τὰ ῥήματα ἐλάλησεν ἐν τοῦ γαζοφυλακίῳ διδάσκων ἐν τοῦ ἱερῷ, καὶ σεσοῖς ὅτιασιν αὐτὸν, ὅτι οὔπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ· εἰ μή τι χρήσιμον

* Χ. προσαγωγῆς

* Χ. ἐμοιόμοιος

* Χ. ὅτιπερ

* Χ. ἐμοιόμοιος

scitis, neque Patrem meum scitis. Insuper hæc quæro: utrum hoc proloquium; Si Patrem meum sciretis, & me sciretis, idem valeat cum illo, Si me sciretis, & Patrem meum sciretis, an non. Et arbitror hæc inter se non æquipollere, eo quod qui Patrem agnoscit, ascendat à cognitione Filij ad cognitionem Patris, nec alio modo videatur Pater, quam visione Filij; *Qui enim vidit me*, inquit, Ioh. 4. 9. *vidit Patrem*, qui misit me; nec tamen dixisset, Qui vidit Patrem, vidit me, quoniam qui Sermonem Dei videt, videt Deum, ascendens à Filio ad Patrem; fieri enim nequit, ut videat quis Deum non habens ducem λόγον, [seu Sermonem, & Filium Dei:] & qui cognovit Sapientiam quam creavit Deus ante secula ad opera suа, à cognitione Sapientiæ ascendit ad ipsius Sapientiæ Patrem: fieri etiam nequit, ut sine hujus Sapientiæ ductu intelligatur Sapientiæ Deus. Quod idem de veritate dices: non enim intelligit aliquis Deum, vel videt ipsum, & postea veritatem; sed antea veritatem, ut isto modo veniat ad contemplandam essentiam, vel essentia superiorem potentiam, & naturam Dei. Ac profecto fortasse quemadmodum gradus quidam erant in Templo, per quos ingrediebatur aliquis in Sancta sanctorum, ita omnes gradus nostri unigenitus est Filius Dei: & sicut primus graduum Vnigenitus est in rebus inferis, itemque secundus primo superior, & sic deinceps usque ad supremum; sic omnes gradus sunt Servator: cujus humanitas gradus inferior veluti primus est: per quam gradientes emetimur omnem graduum viam, & deinceps ea, quæ ipse est: ita ut ascendamus per ipsum, qui Angelus est, & cæteræ potentiæ. Quinetiam propter considerationes de ipso; quandoquidem aliud est via, & aliud ostium; primum pergamus per viam necesse est, ut postea isto modo perveniamus ad ostium; & ad utendum eo, præcipue in quantum est pastor, ut quis etiam eo ut Rege frui possit: juvarique ab ipso, primo gradu, ceu agno, ut in primis tollat peccatum nostrum; ac postea purificati comedamus ipsius carnem, nempe verum cibum: cumque quis diligentius perscrutatus fuerit his proxima, perceperitque illud, audiet: Si me sciretis, & Patrem meum sciretis, & quoniam me scitis, & Patrem meum scitis. *Hæc* Ioh. 8. 20. *verba loquutus est in Gazophylacio, docens in Templo, & nullus eum apprehendit, quod nondum venerat hora ejus.* Nisi aliqua es-

ser utilitas, eo quod prædicta nunciata fuere, ac dicta à Servatore in Templo, haudquaquam additurus fuerat Evangelista his, quæ dixerat Iesus: *Hæc verba loquutus est in Gazophylacio, docens in Templo*: & frequenter ubi additur: Hæc verba loquutus est in tali loco; si indagaveris, invenies quod sit illi additamento consentaneum. Vt igitur intelligatur aliquid, quare à Iesu dicta fuerint hæc verba in Gazophylacio, apponemus ea quæ à Luca, & Marco didicimus; qui mentionem Gazophylacij fecerunt. Et hæc quidem Lucæ sunt verba: *Cumque respexisset in divites munera sua in Gazophylacium mittentes, vidit pauperculam quandam viduam mittentem minuta duo, & dixit: Vere dico vobis hanc pauperem viduam plusquam omnes misisse: nam omnes hi ex eo, quod sibi redundat, miserunt in dona Dei; hæc autem ex penuria sua universam substantiam, quam habebat, misit.* Marci vero verba sic se habent: *Et cum sederet Iesus ex adverso Gazophylacij, spectabat quomodo multitudo mitteret æs in Gazophylacium: & multi divites mittebant multa: & venit quædam vidua pauper, misitque minuta duo qui est quadrans: vocatisque ad se Discipulis suis dicit illis: Amen dico vobis, vidua hæc pauper plus misit, quam omnes, qui miserunt in Gazophylacium: nam omnes ex eo, quod illis supererat, miserunt; at hæc è penuria sua omnia, quæcunque habebat, misit, totam substantiam suam.* Quid autem ego velim observans additionem verborum, nempe quod Gazophylacium erat in Templo, pro intelligentia contextus Iohannis, quo de agitur, jam dicemus. Sive Templum Dei, & quæ in Templo sunt, sensu anagogico exponimus, sive spiritualem sermonem, huic consequenter Gazophylacium etiam, quod in Templo erat, diligenter considerabimus: quod quidem Gazophylacium locus cum sit numismatum, quæ offeruntur ad honorem Dei, & ad dispensationem requiei pauperum, quid aliud sunt numismata, quam divini sermones imaginem magni Regis impressam habentes, qui considerantur à mensarijs probatis, gnaris dividendi probata ab improbatis, quæ mentiuntur se esse probata, & servantibus illud Iesu mandatum: *Estote probi trapezitæ*: & Pauli doctrinam dicentis: *Omnia probantes, quod bonum est tenete, ab omni specie mala abstinete vos?* Vnusquisque autem inferat ad ædificationem Ecclesiæ ferens ad Gazophylacium, quod mente cernitur, quæcunque potest ad honorem

Luc. 21. 1, 2 & seq.

Marc. 12. 41, & seq.

1. Thess. 5. 21, 22.

A λῶ μαθεῖν ἐκ τῶ τὰ προφρηθέντα ὑπὸ τῶ σωτῆρος λελαλῆσθαι ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ οὐκ ἂν προσέθηκεν ὁ εὐαγγελιστὴς οἷς εἶπεν ὁ ἰησοῦς τό· ταῦτα τὰ ῥήματα ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, καὶ πολυταχῶς γε ὅπου προσκείται ταῦτα τὰ ῥήματα ἃ ἐλάλησεν ἐν ᾧδέ τινι τόπῳ, ὑποτιθεὶς εὑρήσεις τὸ προσθήκης εὔλογον· ἵν' οὖν νοηθῇ τί τὸ ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ ταῦτα τὰ ῥήματα τὰ κατὰ τοῦ ἰησοῦ εἰρῆσθαι, σκοπησόμεθα ἄνωθεν ἀπὸ λουκᾶ καὶ μάρκου μεμαθηκαμεν, ὀνομασθέντων τῶ γαζο-
B φυλάκιον· ἀπὸ μὲν τοῦ λουκᾶ ταῦτα· ἀναβλέψας δὲ εἰς τοὺς βάλλοντας εἰς τὸ γαζοφυλάκιον τὰ δῶρα αὐτῶν πλουσίους, εἶδέ τινα χήραν πενιχρὰν βάλλουσαν λεπτὰ δύο, καὶ εἶπεν· ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλε. πάντες γὰρ οὗτοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ θεοῦ. αὕτη δὲ ἐκ τοῦ ὑστερήματος αὐτῆς πάντα τὸν βίον ἑαυτῆς * εἶχεν ἔβαλεν· ἀπὸ δὲ τοῦ μάρκου· καὶ ἐστὼς ὁ ἰησοῦς κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου, ἐθεώρει * καὶ πᾶσιν ἔβαλε χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον, καὶ πολλοὶ πλούσιοι ἔβαλον πολλά· ἐλθοῦσα δὲ μία χήρα πτωχὴ ἔβαλε λεπτὰ δύο, ὅ ἐστι κοδράντης· καὶ προσκαλεσάμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ εἶπεν αὐτοῖς· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλε τῶν βαλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον. πάντες γὰρ οὗτοι ἐκ τοῦ περισσεύοντος αὐτοῖς ἔβαλον. αὕτη δὲ ἐκ τῆς ὑστερήσεως αὐτῆς πάντα ὅσα εἶχεν ἔβαλεν, ὅλον τὸν βίον αὐτῆς· τί δέ μοι βούλεται ἡ τῶν ῥητῶν παρόθεσις τηρήσωμεν ὅτι τὸ γαζοφυλάκιον ἐν τῷ
D ἱερῷ λῶ, κατὰ τὸ νοῆσαι τὸν προκειμένων τῶ ἰωάννου λέξιν, ἤδη λέξωμεν· εἰ τὸ ἱερὸν ἀναγρ- Vide Notas
μὸν τοῦ θεοῦ, καὶ κατ' ὄν ναὸν, εἴ τε τὸν πνευματικὸν λόγον, τότε ἀκολούθως καὶ τὸ ἐν τῷ ἱερῷ γαζοφυλάκιον κατανοήσωμεν, ἐπεὶ ἐστὶ τόπος νομισμάτων εἰς τιμὴν θεοῦ, τε οἰκονομίαν ἀναπαύσεως πενήτων προσφερομένων, τί δὲ νομίσματα τινὰ ἂν εἴη ἢ οἱ θεῖοι λόγοι τὸν εἰκόνα τοῦ μεγάλου βασιλέως ἐντετυπωμένον ἔ-
E χοντες, κατὰ δοκιμῶν τραπεζιτῶν θεωρούμενοι, τῶν χωριζόντων ὑποτιμωμένων ἀπὸ τῶν δοκίμων τὰ ἀδόκιμα, προσποιούμενα δὲ εἶναι δόκιμα, καὶ τηρούντων τὸν ἐντολὴν ἰησοῦ λέγουσαν· δόκιμοι τραπεζῖται γίνεσθε, καὶ τὸν παῦλου διδαχὴν φάσκοντος· πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε, ἀπὸ παντὸς εἴδους πονηροῦ ἀπέχεσθε· ἕκαστος δὲ συνεὶς φερέτω εἰς οἰκοδομὴν τῆς ἐκκλησίας, φέρων ὑπὸ τὸ νοούμενον γαζοφυλάκιον * ὃς διύαται εἰς τιμὴν τοῦ *

θεῦ καὶ ὠφέλειαν τοῦ κοινοῦ· ἐπεὶ δέ ἐστιν ὠφελεῖσθαι τὸ κοινὸν διχῶς, ἀπὸ τε λόγων, καὶ ἀπὸ πράξεων, ὧν ὁ δίκαιος * θεὸς ἄπτη, καλῶς καὶ αὐτὰ διαφέρεται εἰς τὸν κοινὸν γαζοφυλάκιον· ἀλλ' ἐπεὶ οὐκ ἴσοι οὐδ' ὅμοιοι * πάντες ἡ δύναμις ἐν τῷ βίῳ τούτῳ, εἴγε ἔδωκεν ὁ οἰκοδεσπότης τῷ μὲν πέντε τάλαντα, τῷ δὲ δύο, τῷ δὲ ἕν, ἑκάστῳ κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν, ἀποδίδωσι ὁ ἔμψυχος οὗτος λόγος ἐνορῶν τῇ δυνάμει τῶν ἐθελόντων εἰς ὃ διηγησάμεθα γαζοφυλάκιον, ὃς ἀποδέχεται, καὶ τῇ ποσότητι τῶν συνεισφερομένων ἐνορῶν μόνῃ· διόπερ ἐπεὶ ἐσμὲν πλείονα δυνάμενοι, ὀλιγώτερα μὲν ὡς πρὸς τὸν ἐνυπάρχουσι αὐτοῖς δυνάμει ποιοῦν, πλείονα δὲ ὡς πρὸς ἑτέρων σύγκρισιν ἐλάττονα δυναμένων, καὶ ἀποδέχεται τοὺς ὅλῃ δυνάμει τὰ ἐλάττονα πεποιηκότας τοῦδε τοῦς πλείονα συνεισενεγκόντας ἐκ δυνάμεως πολλαπλάσιονα φέρειν δυναμένης, λέγεται ἃ προεθέμεθα τοῦτο λυκᾶς καὶ τὸ μάρκου· ἅμα δὲ διδάσκει τὰ ῥηθέντα τοῦτο τὸν νοήσαντα τοῦτο πνευματικῶς, μηδεπώποτε τοὺς νομιζομένους διαφέρειν ἐπαίρεσθαι καὶ τὸ ὡς πρὸς ἀνθρώπων κρίσιν ὑποδεεστέρων· ὁ γὰρ πέπεισται * πιστὸν ὑπολαμβανομένων πλείονα καὶ κρείττονα ποιεῖν συγκρίνων ἑαυτὸν τοῖς ὅσον ὅτι αὐθεντίνῃ κρίσει ἐλάττονα πράττουσιν, ὅτι πάντα ἃ δεδώκασι πεποίηκεν, ἢ οὐκ ἔνος ὁ πάντα οἷός τε ἦν ἀπαιτεῖσθαι ἀπὸ τοῦ λόγου * ἀποδέδωκεν· ἀνέβλεψεν οὖν εἰς τοὺς βάλλοντας εἰς τὸ γαζοφυλάκιον τὰ δῶρα αὐτῶν πλουσίους ὁ ἰησοῦς, καὶ ἰδὼν τὴν πενιχρὰν χήραν λεπτὰ βάλλουσαν δύο, τάχα τῷ γνωστικῷ τόπῳ καὶ τῷ πρακτικῷ ἁπλούστερον περὶ τῶν θείων φρονοῦσαν, καὶ ἀμάλγον τοῖς διοῦσαν, εἶπεν, ἀληθῶς λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλε· καὶ τοῦτο * εἰπὼν καθορῶν τίνα τρόπον πολλαπλάσιονα δυνάμενοι φέρειν εἰς τὸ κοινὸν, οἱ ὅσον ἐπὶ τῇ δυνάμει πλούσιοι ἐκ τοῦ περιουσιάζοντος αὐτοῖς ἔβαλον εἰς τὰ δῶρα τοῦ θεοῦ * ἐλαχίστη μέρεσιν ὧν οἷοί τε ἦσι συνεισφέρειν· κατανοεῖ δὲ καὶ τὰ τῆς χήρας ὑστερήματα, καὶ ὅτι βιασαμένη ἑαυτὴν πάντα ὅν εἶχεν βίον ἤνεγκεν εἰς τὸ ἐν τῷ ἱερῷ γαζοφυλάκιον, προσφέρουσα πάσῃ τῇ δυνάμει ἑαυτῆς τῷ θεῷ· ἀεὶ τοίνυν ὁ ἰησοῦς κατὰ μὲν τὸν λυκᾶν ἀναβλέπων εἰς τοὺς βάλλοντας εἰς τὸ γαζοφυλάκιον πλουσίους τὰ δῶρα αὐτῶν, ὁρᾷ καὶ τὴν πενιχρὰν χήραν βαλοῦσαν λεπτὰ δύο· κατὰ δὲ τὸν μάρκον ἐστὼς κατέναντι τοῦ γαζοφυλακίου θεωρεῖ τίνα τρόπον πᾶς ὁ λαὸς βαλεῖ κατὰ δύναμιν τὸν νοητὸν χαλκὸν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον, καὶ ὡς μόνος δυνάμενος βλέπειν τοὺς πλουσίους

* Fort. πάντες. Par. πάντες. * Fort. πάντων

* Fort. τοῖς ὑπολαμβανομένοις

* Fort. ἃ ἐπάθοσαν

* Fort. εἶπε

* Fort. ἐλάχιστον

A Dei, & utilitatem communem. Quoniam vero communitas duobus modis juvatur, verbis, & operibus, quæ justus agit; pulchre hæc etiam opera referuntur ad Gazophylacium, quod mente cernitur. Sed quoniam non æquales, ac ne omnino quidem similes omnibus sunt vires in hac vita; quandoquidem dedit paterfamilias uni quinque talenta, alteri duo, & alij unum, unicuique secundum propriam potentiam; animatus hujus Sermo laudat quos laudat, respiciens ad potentiam mittentium in illud, quod interpretati sumus Gazophylacium; non respiciens ad solam quantitatem rerum, quæ offeruntur; quam etiam ob causam scripta sunt, quæ ex Luca, & Marco apposuimus. Et quoniam est aliquis qui plura potest, pauciora quidem faciens, quam pro potentia in se existenti, sed plura comparatione eorum qui minus possunt; magis laudantur hi, qui totis viribus suis fecerunt pauciora, quam hi qui plura intulerint ex potentia, quæ ferre valeat longe copiosiora. Pariter etiam docetur his dictis is qui spiritualiter hæc considerarit, quod qui putantur præcellere, extollere se non debeant contra eos qui judicio hominum sunt tenuiores: non enim certus est fidelis, existimans se meliora & copiosiora facere, conferens seipsum cum minima agentibus, quod omnia quæ potuit fecit; vel quod per Sermonem, & Filium Dei non poterant exigi ab eo omnia, quæ reddidit. Respexit ergo ad eos divites Iesus qui munera sua mittebant in Gazophylacium: & intuitus pauperculam viduam minuta duo mittentem (fortassis cogitantem simplicius de rebus divinis contemplatione, & actione & consequenter his viventem) dixit: Vere dico vobis viduam hanc pauperem plus, quam omnes misisse: quod dixit despiciens quodammodo divites qui multo copiosiora ferre in commune valentes, quod ad potentiam attinet, ex eo quod illis redundabat, mittebant in munera Dei partem minimam eorum, quæ inferre poterant. Considera etiam viduæ penurias, & quod vim sibi inferens, omnem quam habebat, substantiam tulerit in Templum, in Gazophylacium, offerens omnem potentiam suam Deo. Semper igitur Iesus juxta Lucam respiciens in divites mittentes munera sua in Gazophylacium, videt etiam pauperculam viduam mittentem minuta duo. Iuxta Marcum vero cum sederit ex adverso Gazophylacij videt, quonam modo omnis populus mittit pro viribus suis æs spirituale in Gazophylacium: &, tanquam qui solus videre possit divites, videt, quæ-

nam tandem mittat in illud pro viribus suis etiam anima paupercula, & egena: quæ quia quod potest mittit, præ multis divitibus justificatur etiam. Nec alloquitur Iesus veluti vulgares, sed, quemadmodum Marcus inquit, Discipulos suos. Etenim nunc vocatis ad se Discipulis suis dicit illis illud, edocens eos ut videant non quemadmodum homo, sed quemadmodum videt Deus, homo enim videt in facie, Deus vero in corde: *Amen dico vobis viduam hanc pauperem plus omnibus misisse, qui mittant in Gazophylacium*, & quæ sequuntur. Sed quidnam quæso putas me velle hoc longo hyperbato, cum propositum sit narrare hæc verba, quæ loquutus est Iesus in Gazophylacio docens in Templo, nisi ostendere, quod omnibus inferentibus in Gazophylacium Templi, quæ in communi alimento futura essent egentibus, necesse sit uti Iesus magis quam omnes inferat quæ utilitati sint futura, nempe verba vitæ æternæ, & doctrinæ de Deo, & de se ipso? Ac splendidius profecto quovis numismate illud erat: *Ego sum lux mundi*: quod dictum fuit in Gazophylacio: & illud: *Si me sciretis, & Patrem meum sciretis*; sed & omnia quæ sunt in illo loco [splendida sunt.] Atque aurum sane omne, cæterorum qui in Gazophylacio ferebant, quæ habebant, arena erat pauca comparatione verborum Iesu. Sapientia siquidem erat quivis ejus sermo, de qua dicitur: *Omne aurum coram sapientia est pauca arena; & ceu cœnum reputabitur argentum coram ea*: & hæc certe considerabunt, quotquot edocti sunt audire sapientiam illam, quæ annunciatur inter perfectos, in mysterio absconditam: quam prædestinat Deus ante secula ad justorum suorum gloriam. Considerabunt hæc etiam, qui dispicere valent sapientiam Dei longe excellentiorem sapientia hujus seculi, vel principum seculi hujus, qui destruuntur, ceu qui utantur proprijs Prophetis, & tueantur qualescunque sermones, alios præter veritatem: nam cæteræ sapientiæ, quæ veluti aurum reputantur arena, sunt parva coram sapientia, quam creavit Deus principium viarum suarum ad opera sua; argentumque splendida & eloquens multorum oratio ceu cœnum reputabitur coram castis sermonibus Domini, qui igniti sunt, & purgati, & probati septuplum, quia processerunt ab illo Sermone qui erat in principio apud Deum. Cæterum testimonia ex libro qui inscribitur Sapientia, alias apposuimus, ut videremus vim dicti illius: *Hæc verba loquutus est Iesus in Gazophylacio docens in Templo*: observetur enim expo-

Ioh. 8. 12.

Sap. 7. 9.

1. Cor. 2. 7.

A εἶδεν εἴ ποτε πτωχὴ καὶ ὑστερουμένη βοηθῇ ὅλῃ δυνάμει, διὰ τοῦτο δικαιουμένη παρὰ τοὺς πολλοὺς πλουσίους· ἀφ' ὧν οἱ τοῖς τυχοῦσι λέγει, ἀλλ' ὡς φησιν ὁ Μάρκος, τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· ἐν νῦν γὰρ προσκαλούμενος τοὺς μαθητὰς αὐτοῦ λέγει αὐτοῖς, διδάσκων βλέπειν, οὐχ ὡς ὄψει ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς ὄψει ὁ θεός. ἄνθρωπος γὰρ ὄψεται εἰς πρόσωπον, ὁ δὲ θεὸς ὄψεται εἰς καρδίαν, τί· ἀμὴν λέγω ὑμῖν ὅτι ἡ χήρα ἡ πτωχὴ αὕτη πλεῖον πάντων ἔβαλε τῶν βαλόντων εἰς τὸ γαζοφυλάκιον, καὶ τὰ ἑξῆς· τί δέ μοι τοῦτο πόρρω βούλεται, προκειμένου διηγήσασθαι τὸ· ταῦτα τὰ ῥήματα ἃ ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ, ἢ παραδεῖξαι ὅτι πάντων συνεισφερόντων ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ τοῦ ἱεροῦ τοῦ ὄντος τοῦ κοινοῦ τὰ δεόμενα τοὺς δεομένους, μᾶλλον πάντων ἐχρῆν τὸν Ἰησοῦν φέρειν τὰ ὠφελήσοντα, ἅπερ ἐστὶν ῥήματα ζωῆς αἰωνίου, καὶ διδασκαλία περὶ θεοῦ, καὶ ἑαυτοῦ; καὶ πρώτως γε νομίσματος περιφερέστερον ἦν τό· ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου, ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ εἰρημένον, καὶ τό· εἰ ἐμὲ ἤδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ἤδητε, καὶ ὅλα τὰ κατὰ τὸν τόπον· καὶ ὁ πᾶς γε τῶν λοιπῶν εἰς τὸ γαζοφυλάκιον φερόντων ἃ εἶχον χρυσὸς ψάμμος ἦν ὀλίγη, ὡς πρὸς τὰ ἐκεῖνα ῥήματα· σοφία γὰρ ἦν πᾶς ὁ λόγος αὐτοῦ. πᾶς δὲ χρυσὸς ἐν ὅλῃ σοφίας ψάμμος ὀλίγη, καὶ ὡς πηλὸς λογιζόμενα ἀργύρου ἐναντίον αὐτοῦ· καὶ ταῦτα γε σαφῶς νοήσουσι τοῖς κατακοῦν μεμαθηκόσι τῶν τοῖς τελείοις λαλουμένης σοφίας ἐν μυστηρίῳ ἀπεκρυμμένης, ἣν προώρισεν ὁ θεὸς πρὸ τῶν αἰώνων εἰς τὴν τῶν δικαίων αὐτοῦ δόξαν, οἳ δυναμένοις ἐνορᾶν ὑπεροχὴν σοφίας θεοῦ παρὰ τὴν σοφίαν τοῦ αἰῶνος τούτου, ἢ τῶν ἀρχόντων τοῦ αἰῶνος τούτου, τῶν καταργουμένων οἱονεὶ προφήταις ἰδίοις χρωμένων, τῶν ὁποιονδήποτε λόγων ἑτέρων παρὰ τὴν ἀλήθειαν προτεινομένων· ψάμμος γὰρ ὀλίγη αἱ λοιπαὶ σοφίαι χρυσὸς εἶναι νομιζόμεναι ἐν ὅλῃ σοφίας ἦν ἔκπυρον ὁ θεὸς ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ, καὶ ἀργύρος ὁ τῶν πολλῶν λαμπρὸς καὶ πιθανὸς λόγος ὡς πηλὸς λογιζόμενα, τῶν ἁγνῶν λογίων κυρίου τῶν πεπυρωμένων καὶ κεκαθαρισμένων ἑπτάπλασίως, καὶ δοκίμων, ἅτε προσεληλυθότων ἀπὸ τοῦ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγου· τὰ δὲ ἀπὸ τῆς ἐπιγεγραμμένης σοφίας ἄλλως παρεθέμεθα εἰς τὸ συνιδεῖν τὴν δύναμιν τοῦ· ταῦτα τὰ ῥήματα ἃ ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζοφυλακίῳ, διδάσκων ἐν τῷ ἱερῷ· τηρείσθω γὰρ ἡ πρὸς τὴν πλυ-

B

C

D

E

σίων, καὶ τῆς πενιχρᾶς χήρας δήγησις, ὡς ἀ-
ποδίδοται, * ἐπεί τίς γε μιμητὴς ὢν χρισοῦ,
ἥκει ὅπου ὁ μὴ ἐν τόπῳ τοιῷδε ἱερὸν τοῦ θεοῦ,
ἐδδύων ὦν νῷ, καὶ ἀκολουθῶν ὦν πνεύματι χρε-
αγωγήσαι αὐτὸν ἐπ' αὐτὸ δυναμένῳ, καὶ φέρειν τὸ
δίκαιον νομίσματα, ῥήματα ζωῆς αἰωνίου, ὅτι ὁ
γαζοφυλάκιον, καὶ ἔργα ἀκόλουθα τοῖς τοιούτοις ῥή-
μασιν· ἀλλ' εἴθε μήτε πενιχρά τις ἦμεν, μήτε χήρα
εἴη φέρων μηδὲν πλέον δυναμένη δύο λεπτῶν,
μήτε πλούσιος ὢν μόνον τῶν θεωτάτων φέρων,
ἀλλὰ πάντα ὅν πλοῦτον αἰωνίου τοῦ θεοῦ· ἰησοῦς
δὲ πάντα ἃ εἶχε ῥήματα ἐλάλησεν ἐν τῷ γαζο-
φυλακίῳ διδάσκων, ἀλλὰ τοσαῦτα ὅσα ἐχώρει τὸ
γαζοφυλάκιον, οὐδὲ γὰρ αὐτόν γε οἶμαι χωρεῖν ὅν
κόσμον ὅλον τοῦ θεοῦ λόγον· ὁμῶς δὲ τοσαῦτα
ῥήματα ἐν τοῦ γαζοφυλακίῳ λαλῶν καὶ
διδάσκων ὁ ἰησοῦς ἐν τοῦ ἱερῷ, οὔπω οὐδενὸς
ἐκρατεῖτό πω, καὶ αὐτοῦ γὰρ οἱ λόγοι ἰσχυρότε-
ροι ἐτύγχανον τοῦ πάσαι αὐτὸν θελόντων· καὶ
ὅσον γε λέγει, οὐδεὶς αὐτὸν πάσαι τοῦ ὑπο-
βυλλόντων αὐτοῦ. ἀλλ' ἐὰν σιωπήσῃ, τότε κρα-
τεῖται· ὅθεν ἐπεὶ ἐβούλετο ὑπὲρ τοῦ κόσμου πα-
θεῖν, ἐξεταζόμενος ὑπὸ τοῦ πιλάτου, καὶ μα-
στιγούμενος σιωπᾷ, εἰ γὰρ ἐλελαλήκει, οὐκ ἔτι
ἐγίνετο αὐτὸν ὁ ἐσταυρῶσθαι ἐξ ἀσθενείας, ἐπει-
δὴ οὐκ ἔστιν ἀσθένεια ἐν οἷς ὁ λόγος λαλεῖ.
ἔτι δὲ αὐτοῦ ἐν τοῦ γαζοφυλακίῳ οὐδέπω ἡ
ὥρα ἐνέστηκεν τοῦ πιασθῆναι αὐτόν, ἀλλ' οὐδὲ ὅτι
ἐν τοῦ ἱερῷ. χρὴ δὲ πάντα ἐρχομένῳ εἰς
τὸν τόπον, ἔνθα ἐβούλετο πιασθῆναι ὁ ἰησοῦς, καὶ
ἐδιώκετο· ἀλλὰ καὶ χρεὼν τὸν κρατεῖσθαι αὐτὸν
οὐκ ἔδει εἰς ἡμερινόν· ὁ γὰρ ἰούδας λαβὼν τὸν
στεῖραν, καὶ ἐκ τοῦ ἀρχιερέων, καὶ φαρισαίων
ὑπηρέτας, ἔρχεται οὐκ μὴ φανῶν, καὶ λαμ-
πάδων, καὶ ὅπλων· πρὶν ἢ τοῦ ὕπνου ἐλήλυ-
θειν ἡ ὥρα αὐτοῦ ἐν τοῖς ἀνωτέρω δι' πλειόνων
διελήφαμεν, οἷς χρῆσις καὶ εἰς τὰ παρόντα·
Εἶπεν οὖν πάλιν αὐτοῖς· ἐγὼ ὑπάγω, καὶ ζη-
τήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε·
ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν· καὶ
ταῦτα ἐν τοῦ γαζοφυλακίῳ ἐν τῷ ἱερῷ πεσοντο-
ῦς τῶν πρεσβύτερος οὐ μόνον ταῦτα, ἀλλὰ καὶ
πλείονα ἕως τοῦ· ἀμὴν λέγω ὑμῖν, πρὶν Ἀβραὰμ
γενέσθαι, ἐγώ εἰμι· μετὰ τοῦτον τὸν λόγον ἐφάν-
των λίθους, ἵνα λιθάσωσιν αὐτόν, ἰησοῦς ἐκρύβη, καὶ
ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ ἱεροῦ, ὅτε πορευόμενον εἶδε τὸν ἀπὸ
γενετῆς τυφλόν, πρὶν δ' εἰσόμεθα, θεοῦ διδόντος,
γενόμενοι κατὰ τὸν τόπον· λέγει ταῦτα, ἵνα δ' ὅτι
φερόμενον γένῃ· ταῦτα γὰρ αὐτοῦ λαλοῦντος ἐπίσ-
τευσαν εἰς αὐτόν, οἷον οἱ πένητες ἐρχόμενοι ἐπὶ γα-

* fort. ὁ ut Tiles

A sitio de pauperibus, deque vidua pauperula, ut explicata est, & si quis imitator est Christi veniat ad Templum Dei quod mente cernitur, & non est in loco, mente iter faciens, & sequens spiritum, à quo manu duci ipse ad Templum ipsum potest, afferatque probata numismata, nempe verba vitæ æternæ ad Gazophylacium, & opera hujuscemodi verbis consona. Atque utinam aliquis nostrum non sit illa vidua, quæ ferre plus nil valet duobus minutis, neque dives afferens ex eo solo, quod re-
B dundat, sed omnes divitias Deo dedicet. Cæterum non omnia quæ habebat verba loquutus est Iesus in Gazophylacio docens, sed tot, quot capiebat Gazophylacium: nam ne mundum quidem ipsum totum arbitror capere Dei verbum. Attamen tot verba in Gazophylacio loquens, & docens Iesus in Templo nondum ab ullo tenetur; verba nanque ipsius fortiora erant ipsum apprehendere volentibus: & certe quamdiu loquitur, tamdiu nemo illi insidias struen-
C tium apprehendere eum valent; sed si tacuerit, tunc tenetur; unde interrogatus à Pilato, & flagellatus, quod vellet pro mundo pati, tacet: alioquin si loquutus fuisset, non crucifigendus ex infirmitate, quoniam non est infirmitas in his, quæ Sermo Filius Dei loquitur: cumque existeret in Gazophylacio, nondum instabat hora, qua prenderetur; sed neque oportebat eum prehendi in Templo: torrentem esse necesse erat locum, ubi volebat Iesus prehendi, & ubi poterat prehendi. Quinetiam tempus, quo
D capiendus erat, minime diurnum esse oportebat: *Nam Iudas cum accepisset co-* Ioham. 18.3.
hortem, & à principibus Sacerdotum, ac Pharisæis ministros, venit illuc cum laternis, & facibus, ac armis. Cæterum de hoc dicto: *Nondum venerat hora ejus*, in Ioh. 8.20.
superioribus disseruimus pluribus verbis, quibus etiam in præsentia uteris. *Rursus* Ioh. 8.21.
ergo dixit illis: Ego vado, & quærietis me, & in peccato vestro moriemini: quo ego vado, vos non potestis venire. Et hæc in Gazophylacio, in Templo cum loque-
E retur, addidit superioribus: nec solum hæc, sed alia multo plura vsque ad eum contextum: *Antequam Abraham fieret, ego sum.* Post hunc autem sermonem cum lapides tulissent Iudæi, ut lapidarent eum, Iesus abscondit se, & exiuit è Templo: quando præteriens vidit cæcum à nativitate, de quo sciemus, Deo dante, cum ad locum pervenerimus. Hæc autem loquitur, ut eveniat id, quod subjungitur: *Hæc eo loquente, crediderunt in eum* nimirum pauperes, qui ad Gaz phyla-

cium venerant, inde accepturi quæ pos- A
sent, & quæ sibi distributa fuissent. Ita-
que multi crediderunt in eum, sed non
multi agnoverunt eum; quoniam ex his
qui crediderunt in eum, manentes in ser-
mone ejus, verè facti Discipuli ejus agnos-
cunt veritatem; sed non multi ex his qui
crediderunt in eum, manent in sermone
ejus; ac ne multi quidem vere efficiun-
tur illius Discipuli: proinde ne multi qui-
dem agnoscunt veritatem, & veritate
liberi non redduntur: admodum enim
pauci capiunt veritatem. Sed quinam B
agnituri sunt eum, nisi exaltantes eum?
Ioh. 8. 28. ut etiam ipse docet dicens: *Cum exalta-*
veritis Filium hominis, tunc agnoscetis quod
ipse sum: nullus autem eum exaltat, qui
lacte alitur præparans seipsum ad suscep-
tionem cibi solidi: quamobrem tali di-
1. Cor. 2. 2. cit: *Iudicavi me nihil scire inter vos, nisi*
3. *Iesum Christum, & hunc crucifixum:* pe-
nes quem etiam sermonis minister in in-
firmitate versatur, ut inquit Paulus tali-
bus: *Ego in infirmitate, & in timore, &*
in tremore multo versatus sum apud vos.
Inquit igitur illi Dei sermo, ille Dei Fi- C
lius, rursum docere incipiens in Gazo-
Ioh. 8. 21. phylacio in Templo. *Ego vado, & quæ-*
retis me, & in peccato vestro moriemini.
Ioh. 8. 30. Quæro propter hoc dictum: *Hæc eo lo-*
quente multi crediderunt in eum, num
quid ad omnes præsentes dixerit: *Ego*
vado, & quæretis me, & in peccato ve-
stro moriemini; an potius ad eos, quos,
quia non credidissent, noverat in pecca-
to suo morituros, non valentes pone
ipsum sequi; non valentes autem, eo
quod nollent; nam si volentes non po- D
terant, haudquaquam illis rationabiliter
diceretur: *In peccato vestro moriemini.*
At vero aliquis contra hoc dicturus est:
si hæc dicebat non permanentibus in fi-
de, quomodo talibus dicit: *Quæretis me.*
Nam quærere Iesum sæpenumero est bo-
num, quod idem fere sit, quod quærere
sermonem, & veritatem, & sapientiam.
Sed respondebis hoc verbum, quærere,
dici aliquando de his, qui insidias struunt:
Ioh. 7. 30. quemadmodum in illo dicto: *Quærebant*
eum prehendere, & nemo in eum injecit
manus, quod nondum venisset hora ejus: E
Ioh. 8. 37. & in hoc: *Novi vos Abraham semen es-*
se, sed quæritis me interficere, quod sermo
meus non capit in vobis: denique etiam in
Ioh. 8. 40. hoc: *Nunc autem quæritis me interficere*
hominem qui loquutus sum veritatem vobis,
quam audivi à Patre. Quam etiam ob
causam dicitur illud eum non bene quæ-
rentibus: *Et quæretis me:* quod contra-
Matth. 7. 8. rium non est ei dicto: *Omnis qui quærit in-*

ζοφυλάκιον, ἵν' ἐκεῖθεν λάβωσιν ἃ ἐὰν δυνῶνται, καὶ
ἃ ἐὰν μεταθῶσι αὐτοῖς· πολλοὶ μὲν οὖν ἐπίστευσαν
εἰς αὐτὸν, καὶ πολλοὶ οὐ ἔγνωσαν αὐτὸν, ἐπεὶ τῶν πεπι-
στευκότων εἰς αὐτὸν, οἱ μένοντες ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ,
ἀληθῶς γινόμενοι μαθηταὶ αὐτοῦ γνώσονται
τὴν ἀλήθειαν· καὶ οὐ οἱ πολλοὶ τῶν πεπιστευ-
κότων εἰς αὐτὸν μένουσιν ἐν τῷ λόγῳ αὐτοῦ, καὶ
οἱ πολλοὶ ἀληθῶς αὐτοῦ μαθηταὶ γίνονται·
ὅστερ οὐδὲ πολλοὶ γνώσονται ἀλήθειαν, καὶ εἰ
μὴ ἀλήθεια * ἐλευθεροῖ καὶ γίνονται. Vid. Not.
σφόδρα γὰρ ὀλίγοι χωροῦσι τὴν ἐλευθερίαν· τί-
νες δὲ εἰσὶν οἱ γνωσόμενοι καὶ οἱ ὑψοῦντες αὐτόν;
ὡς αὐτὸς διδάσκει λέγων· ὅταν ὑψώσητε τὸν
υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, τότε γνώσεσθε ὅτι ἐγώ εἰμι.
οὐδεὶς δὲ αὐτὸν ὑψοῖ γάλακτι τρεφόμενος, παρα-
σκευάζων ἑαυτὸν εἰς παραδοχὴν τῆς στερεᾶς
τροφῆς. διόπερ ὁ τοιοῦτος λόγος· ἔκρινα μηδὲν
εἰδέναι ἐν ὑμῖν, εἰ μὴ Ἰησοῦν χριστὸν, καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον, πρὸς ὃν καὶ ὁ τοῦ λόγου διάκονος ἐν
ἀσθενείᾳ γίνεται, ὥς φησιν ὁ Παῦλος τοιούτοις· κἀγὼ
ἐν ἀσθενείᾳ καὶ ἐν φόβῳ, καὶ ἐν τρόμῳ πολλῷ ἐγενόμην πρὸς ὑμᾶς· φησὶ τοίνυν ὁ τοῦ θεοῦ λόγος
ἀρχόμενος διδάσκειν ἐν τῷ ἱερῷ· ἐγὼ ὑπάγω
καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀπο-
θανεῖσθε· ζητῶ δὲ τί· τοῦτο αὐτοῦ λαλοῦντος πολλοὶ ἐπίστευσαν εἰς αὐτὸν, μήποτε καὶ πρὸς
πάντας τοὺς παρόντας λέγει τό· ἐγὼ ὑπάγω,
καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀπο-
θανεῖσθε, ἀλλὰ πρὸς τούτους ὅς ἤδει μὴ πιστεύσοντας, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτῶν ἀπο-
θανουμένους, καὶ μὴ δυναμένους ὀπίσω αὐτοῦ ἀκολουθῆσαι, μὴ δυναμένους δὲ διὰ τὸ μὴ βούλεσθαι· εἰ γὰρ βουλόμενοι οὐκ ἐδύναντο, οὐκ ἂν εὐλόγως αὐτοῖς ἐλέγετο τό· ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· ἐρεῖ δέ τις πρὸς τοῦτο, εἰ διὰ τοῖς ἐμμένουσι τῷ μὴ πιστεύειν ταῦτα ἔλεγε, πῶς τοῖς τοιούτοις φησὶ τό· ζητήσετέ με; πολλαχοῦ γὰρ ἀγαθὸν τὸ ζητεῖν τὸν ἰησοῦν, τουτέστι τὸν πρὸς τὸν τῷ ζητεῖν λόγον, καὶ ἀλήθειαν, καὶ σοφίαν· ἀλλ' ἐρεῖς ὅτι καὶ ἐπὶ βουλευόντων ποτὲ λέγεται τὸ, ζητεῖν, ὥσπερ ἐν τῷ· ἐζήτουν αὐτὸν πιάσαι, καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' αὐτὸν τὴν χεῖρα, ὅτι οὔπω ἐληλύθει ἡ ὥρα αὐτοῦ. καὶ ἐν τῷ· οἶδα ὅτι σπέρμα ἀβραάμ ἐστε, ἀλλὰ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι, ὅτι ὁ λόγος ὁ ἐμὸς οὐ χωρεῖ ἐν ὑμῖν· καὶ ἐν τῷ· νυνὶ δὲ ζητεῖτέ με ἀποκτεῖναι ἄνθρωπον ὃς τὴν ἀλήθειαν ὑμῖν λελάληκα, ἣν ἤκουσα παρὰ τοῦ πατρός· διὸ καὶ λέγεται
πᾶς μὴ καλῶς ζητοῦσι τό· καὶ ζητήσετέ με, οὐκ ἐνδυτέον τῷ· πᾶς ὁ ζητῶν εὑρίσκει·
καὶ

καὶ ἀεὶ δὲ διαφορεῖ εἰσι τῶν ζητούντων τὸν ἰησοῦν, καὶ πάντων γνησίως, καὶ ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας, καὶ ὠφεληθῆναι ἀπ' αὐτοῦ ζητοῦντων αὐτόν· εἰσὶ γὰρ καὶ μυρίας ἀποπεπωκυῖας τὸ καλὸν προθύμως ζητοῦντες τὸν ἰησοῦν. διὸ καὶ μόνοι οἱ ὀρθῶς ζητοῦντες αὐτὸν εὑρήκασιν, οἳ καὶ κυρίως λέγοιντ' ἂν αὐτὸν ζητεῖν τὸν ἐν ἀρχῇ λόγον, πρὸς τὸν θεὸν λόγον, καὶ ἵνα αὐτοὺς προσάγοι τῷ πατρί· πρὸς ὃ, καὶ ἐμφαντάζομαι ὁ λόγος, ἐπὰν μὴ προσδεχθῇ ἀπῳλῆ τὸ ὑπάγειν, καὶ λέγῃ· ἐγὼ ὑπάγω, καὶ ἐὰν ἀπελθόντες γε αὐτὸν ζητῶμεν αὐτὸν, οὐκ εὑρήσομεν αὐτόν· ἀλλ' ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἡμῶν ἀποθανούμεθα· οἶδε δὲ ἀπὸ τίνος ὑπάγει, καὶ τίνι προσεμμένει, μηδέπω εὑρισκόμενος, ἵν' ἐν καιρῷ ζητηθεὶς * καὶ τοῖς γε ὅτοις ἔχουσιν αὐτὸν καὶ μὴ τεθεωρηκόσιν αὐτὸν λέγεται· μὴ εἴπῃς ἐν τῇ καρδίᾳ σου, τίς ἀναβήσεται εἰς τὸν οὐρανόν; τουτέστι χριστὸν καταγαγεῖν· ἢ τίς καταβήσεται εἰς τὴν ἄβυσσον; τουτέστι χριστὸν ἐκ νεκρῶν ἀναγαγεῖν· ἀλλὰ τί λέγει ἡ γραφή; ἐγγύς σου τὸ ῥῆμα σφόδρα ἐν τῷ στόματί σου, καὶ ἐν τῇ καρδίᾳ σου· τούτοις δὴ φιλανθρώπως ὁ σωτὴρ ὑποδείκνυσι καὶ τὰ περὶ τῆς τοῦ θεοῦ βασιλείας, ἵνα μὴ ζητῶσιν αὐτὴν ἔξω ἑαυτῶν, μηδὲ λέγωσιν, ἰδοὺ ὧδε, ἢ ἰδοὺ ἐκεῖ, φησὶ γὰρ αὐτοῖς· ἡ βασιλεία τοῦ θεοῦ ἐντὸς ὑμῶν ἐστι· καὶ ὅσον γε σώζομεν τὰ ἐσπαρμένα ἡμῶν τῇ ψυχῇ τῆς ἀληθείας σπέρματα, καὶ τὰς ἀρχὰς αὐτῆς, οὐδέπω ἀπελήλυθεν ἀφ' ἡμῶν ὁ λόγος· ἐὰν δὲ ἀπὸ τῆς τοῦ κακίου χύσεως διαφθαρώμεν, τότε ἡμῖν ἐρεῖ, ὑπάγω, ἵνα κἂν ζητῶμεν αὐτὸν, οὐχ εὑρήσομεν, ἀλλ' ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἡμῶν ἀποθανούμεθα, καταλαμβανόμενοι ἐν αὐτῇ, καὶ προσλαμβανόμενοι ὑπὸ τούτοις ὑπὸ τῶν τεταγμένων ὅτι παρ' ἀπαιτεῖν τὸν ψυχὸν, καὶ τὸν εἰπόντα· ἄφρων, ταύτῃ τῇ νυκτὶ ἀπαιτοῦσι τὸν ψυχόν σου ἀπὸ σου· ὃ χρὴ δὴ προσθεῖν αἰεξέτασον οὐδὲ καὶ τό, ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· εἰ μὲν κινούμενον λαμβάνεται, δῆλον ὅτι οἱ μὲν ἁμαρτωλοὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ αὐτῶν ἀποθανοῦνται, οἱ δὲ δίκαιοι ἐν δικαιοσύνῃ· εἰ δὲ τὸ, ἀποθανεῖσθε, καὶ ὃν ἐχθρὸν τοῦ χριστοῦ θάνατον λαμβάνεται, ὡς καὶ θεὸς θάνατον ἡμῶν τῶν κόπτοντος ἀποθνήσκοντος, δῆλον ὅτι οἷς ταῦτα ἐλέγετο, οὐδέπω ἀποτεθνήκεσαν· καὶ ζητήσεις πῶς εἰ μὴ πιστεύσαντες ὅτι ἔχον μολύνοντές ποτε ἀποθανεῖσθαι· ἀπαντήσεται δέ τις καὶ πρὸς τοῦτο λέγων ὅτι κατ' ἐκεῖνο καιρὸν ὁ μηδέπω πιστεύων οὐδὲ πρὸς θάνατον ἁμαρτήμα ἴδῃ, καὶ πρὸς ὃς ὁ λόγος, οὐδέπω τὰ πρὸς θάνατον ἁ-

A venit. Ac certe, differentiæ semper sunt quærentium Iesum, cum omnes non sincere, & pro sua ipsorum salute, & ut ab eo juventur, quærant eum. Sunt enim aliqui innumeris argumentis, quæ ab honesto deflexerunt, quærentes Iesum: quamobrem soli recte quærentes eum pacem invenerunt: qui etiam proprie dicentur ipsum quærere in principio existentem Sermonem, Sermonem apud Deum, ut ipsos adducat ad Patrem. Assistens autem ille λόγος, [id est ratio, & Filius Dei,] & notiones suggerens, nisi admissus fuerit, minatur se abiturum, & dicit: *Ego vado*; eum nobis postea, si abeuntem quæsierimus, non inventuris, sed in peccato nostro morituris. Novit autem à quo discedit, & apud quem manet, nondum inventus, ut in tempore quæsitus inveniatur: quibus profecto isto modo habentibus eum, nec adhuc illum videntibus dicitur illud: *Ne dixeris in corde tuo, Quis ascendet in cœlum? hoc est Christum deducere; vel, Quis descendet in abyssum? hoc est Christum ex mortuis reducere. Sed quid dicit Scriptura? admodum prope te est verbum in ore tuo, & in corde tuo.* Proinde his etiam benigne Servator ostendit, quæ ad regnum Dei pertinent, ne quærant illud extra seipsos, neque dicant: *Ecce hic, vel ecce illic:* inquit enim: *Regnum Dei intra vos est:* & quamdiu quidem servamus animæ nostræ ingenita veritatis semina, ejusque principia, nunquam à nobis discedit ille λόγος, [id est ratio, & Filius Dei.] Quod si malitiæ dissolutione corrupti fuerimus, tunc nobis dicturus est: Abeo; non inventuris illum, etiam si quæramus maxime, sed in peccato nostro morituris, deprehensis in eo, & assumptis ab his qui ordinati sunt, ut repetant animam; juxta dicentem: *Insipiens, nocte hac animam abs te tuam repetunt.* Sed ne hoc quidem dictum: *In peccato vestro moriemini*, absque indagine prætereundum est: nam si communiter accipiatur, perspicuum est peccatores in peccato suo morituros; justos vero in sua justitia: sin vero, *moriemini*, accipiatur de morte, quæ est inimica Christi, ut is pereat, qui ad mortem peccavit; perspicuum est nondum perijsse eos, quibus hæc dicebantur. Quæres etiam, quonam pacto qui non crediderant se vivere in infirmitate, morituri sint aliquando; præsertim cum aliquis in horum defensione sit responsurus incredulitatem in illo tempore nondum fuisse peccatum ad mortem: & id-

Rom. 10. 6, 7, 8.

Luc. 17. 21.

Luc. 12. 20.

circo illos penes quos loquebatur Servator, ad mortem non peccasse: vivebant illi tamen in infirmitate animæ suæ, eratque infirmitas illa ad mortem: propterea videns illos miſere ægrotantes, atque de illorum ſalute deſperans dicebat: *Ego vado, & quæretis me, & in peccato veſtro moriemini.* Dicamus igitur quod infirmitas illa illis ad mortem erat, tanquam à Ieſu edocti differentiam infirmitatis: infirmabatur nanque Lazarus, ſed noverat medicus infirmitatem hujus non eſſe ad mortem: quamobrem inquit: *Infirmitas hæc non eſt ad mortem.* Hanc ob cauſam ſi ſuſcipiamus infirmitates ipſorum ægrotantium, adhibeamus animum ne quando ad mortem ægrotemus, morbo facto immedicabili, cum adhuc ſpes eſſe poſſet. Pariter etiam apertius erit hoc dictum: *Quo ego vado, vos non poteſtis venire*, quod ſubjungitur verbis illis: *Et in peccato veſtro moriemini:* quando enim moritur quis in ſuo ipſius peccato, quo vadit Ieſus, non poteſt abire: nullus enim mortuus ſequi poteſt Ieſum: quandoquidem, *Mortui non te laudabunt Domine, neque omnes qui deſcendunt in infernum, ſed nos viventes laudabimus Dominum.* Ad hæc huic dicto: *In peccato veſtro moriemini*, illud Ezechielis adjunges hunc in modum ſe habens: *Anima peccans ipſa moritur:* mors enim animæ peccatum, non omne tamen meo judicio, ſed illud, quod dicit Iohannes, ad mortem: qui pariter etiam diſtinguit peccatum aliquod mortem eſſe animæ, & item aliquod infirmitatem eſſe ejus: fortaſſis etiam tertio modo peccatum aliquod damnum eſt animæ, quod ſcilicet ex eo liquet: *Quid utilitatis habebit homo, ſi univerſum mundum lucretur, animæ vero ſuæ detrimentum patiatur?* & ex eo: *Si cujus opus exuſtum fuerit, damnum habebit.* Atque in peccato quidem moriẽtibus inquit: *Vado & quæretis me, & in peccato veſtro moriemini: quo ego vado, vos non poteſtis venire;* ad Petrum vero: *Quo ego vado, non potes me modo ſequi, ſequeris autem poſtea:* licet enim Diſcipulis Ieſu eſſe præparatis nunc ad ſequendum Chriſtum abeuntem ad Patrem; ſequuturis alioquin poſtea, cum diligentia, & arte iter facientibus, præceptorem, & Sermonem Dei. Cæterum propter ea quæ à nobis de fine conſiderata ſunt, credibile eſt aliquem notaturũ illud: *Quo ego vado vos non poteſtis venire*, dicturumque ad hoc, licere nunc quidem iſtis non poſſe, ſed futurum ut in poſterũ poſſint hi etiam, quandoquidem ſi eſt quoddam præſens ſeculum, aliud etiam ſit

Iob. 11. 4.

Pſalm. 113. 17, 18.

Ezech. 18. 20.

1. Iob. 5. 16, 17.

Matth. 16. 26.

1. Cor. 3. 15.

Iob. 13. 36.

μαρτήκαμεν, ἀλλ' ἔζων μὲν ἐν ἀσθενείᾳ τῆς ψυχῆς * αὐτοῖς · ἡ δ' ἀσθένεια ἐκείνη πρὸς θάνατον ἦν · διὰ τοῦτο καὶ ὁ ἰατρὸς βλέπων ὀλεθρίως αὐτοὺς ἀσθενοῦντας, ἔλεγεν ἀπορῶν αὐτῶν τοῦ θεραπεύειν · ἐγὼ ὑπάγω καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε. * Εἰποιμεν δὴ τοῦ · ἐπεὶ ἡ ἀσθένεια ἐκείνη ἦν αὐτοῖς πρὸς θάνατον, ἅτε μαθόντες ἀπὸ τοῦ Ἰησοῦ διαφορὰν ἀσθενείας, ἠσθένει δὲ καὶ ὁ Λάζαρος, ἀλλ' ἤδει ὁ ἰατρὸς, ὅτι ἡ ἀσθένεια αὐτοῦ οὐ πρὸς θάνατον ἦν. Διὰ τοῦτο κἂν ἀπλαμβανώμεθα τῶν ἀσθενείαν ἑαυτῶν ἀσθενούντων, προσέχωμεν μήποτε πρὸς θάνατον ἀσθενήσωμεν, μεταβαλόντες τῆς νόσου * ἀπὸ τοῦ ἔτι αὐτοῦ εἶναι δυνάσθαι ὅτι τὸ αἴτιον· ἅμα δὲ σαφέστερόν πως ἔσται καὶ τό · ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δυνάσθε ἐλθεῖν, ὅτι φερόμενον τοῦ · καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε. ὅταν γὰρ ἀποθάνῃ τις ἐν τῇ ἑαυτοῦ ἁμαρτίᾳ, ὅπου ὑπάγει ὁ Ἰησοῦς, οὐ δυνάσται ἀπελθεῖν · οὐδεὶς γὰρ νεκρὸς ἀκολουθεῖν δυνάσται τῷ Ἰησοῦ. οὐδὲ γὰρ οἱ νεκροὶ αἰνέσουσί σε, κύριε, οὐδὲ πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς ἅδου. ἀλλ' ἡμεῖς οἱ ζῶντες εὐλογήσομεν τὸν κύριον · ἐπὶ πρὸς τό · ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε, προσθήσει ὃ οὐκ τοῦ ἐξεκλῆ ἄπως ἔχει · ψυχὴ ἡ ἁμαρτάνουσα, αὕτη ἀποθανεῖται, θάνατος γὰρ ψυχῆς ἁμαρτία. οἶμαι δὲ ὅτι οὐ πᾶσα, ἀλλ' ἣν φησιν ἰωάννης, πρὸς θάνατον, ἅμα δὲ καὶ διαφέρει ὅτι τις ἁμαρτία θανατοῦ ὅστι ψυχῆς, καὶ τις ἁμαρτία ἀσθένεια αὐτῆς · πάχα δὲ καὶ τρίτον τις ἁμαρτία ζημία ψυχῆς ἐστιν * ἁμαρτία, δηλονότι οὐκ ὄν · τί ὠφελήσει ἄνθρωπος, ἐὰν ὅλον τὸν κόσμον κερδήσῃ, τὴν δὲ ψυχὴν αὐτοῦ ἀπολέσῃ, ἢ ζημιωθῇ; καὶ οὐκ τοῦ · εἰ τινος ὃ ἔργον κατακαήσεται, ζημιωθήσεται · τοῖς μὲν οὖν ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ἀποθανουμένοις φησὶν, ὑπάγω, καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε. ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δυνάσθε ἐλθεῖν. τῷ δὲ πέτρῳ · ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, οὐ δυνάσαί μοι νῦν ἀκολουθῆσαι, ἀκολουθήσεις δὲ ὕστερον · ἔξεστι γὰρ μαθητευόμενον τῷ Ἰησοῦ, νῦν μὲν μὴ προσκυνεῖσθαι πρὸς ὃν ἀκολουθεῖν αὐτῷ ἀπιόντι πρὸς ὃν πατέρα, ὕστερον δὲ εἰς ἐπιμελείας κατ' ἴχνη βαίνοντα ἀκολουθεῖν τῷ διδασκάλῳ, καὶ ἕπεσθαι τῷ λόγῳ τοῦ θεοῦ. Εἰκὸς δὲ ὅπ ἀμφὶ τὰ τοῦ τέλους ἡμῖν ὑπο-

ὑμεῖς οὐ δυνάσθε ἐλθεῖν, ὃ πρὸς τοῦτο ἐρῶ ὅτι ἔξεστι νῦν μὴ δυνάσθαι, ὕστερον * δὲ δυνήσῃ, καὶ εἰπὼν ὅτι τις ἐνεστηκὼς αἰὼν, καὶ ἄλλος

* Κ. ἀπὸ

* Κ. ἐστιν ἡμῶν

Vid. Not.

* Κ. ἐστιν

μνήσων, ὅτι πρὸς ὃς λέλεκται, οὐ δύνασθε ἐλθεῖν καὶ ὃν ἐνεστηκότα αἰῶνα, πολὺς ὁ λείπων εἰς τὸν συντελούμενον αὐτοῦ ἐστι χρόνος, οὐ δύνασθαι ἐλθεῖν ὅπου Ἰησοῦς, τουτέστιν, ὅπου ἡ ἀλήθεια, καὶ ἡ σοφία, καὶ ὁ λόγος, τοῦτο γὰρ ἐστιν ὅπου Ἰησοῦς· οἶδα δὲ τινας, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μνήσοντι κρατουμένους ὑπὸ τῆς ἰδίας ἁμαρτίας, ὡς τούτους περὶ ὧν φησιν ὁ λόγος· ἐὰν βλασφημήσῃ* εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, οὐκ ἔχει ἄφεσιν οὔτε ἐν τούτῳ τῷ αἰῶνι, οὔτε ἐν τῷ μνήσοντι· οὐ μνήσθησε εἰ μὴ ἐν τῷ μνήσοντι αἰῶνι, ἤδη τοῦδε ἐν τοῖς αἰῶσι τοῖς ἐπερχομένοις· ὁ μνήσθησε Ἡρακλέων οὐδένμος τῶν περὶ τὸν φυλακίων λέξιν, τοῦδέν εἶπεν εἰς αὐτῶν. Εἰς ὃ τὸ· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν. Φησὶ γὰρ· πῶς ἐν ἀγνοίᾳ, καὶ ἀπιστίᾳ, καὶ ἁμαρτήμασιν ὄντες, ἐν ἀφθαρσίᾳ δύνασθαι γενέσθαι; μηδὲ ἐν τούτῳ κατακρίνων ἑαυτῷ. εἰ γὰρ οἱ ἐν ἀγνοίᾳ, καὶ ἀπιστίᾳ, καὶ ἁμαρτήμασιν ὄντες, ἐν ἀφθαρσίᾳ οὐ δύνασθαι γενέσθαι, πῶς οἱ ἀπόστολοι* ἀγνοία ποτε, καὶ ἐν ἀπιστίᾳ, καὶ ἐν ἁμαρτήμασι γενόμενοι, ἐν ἀφθαρσίᾳ γεγόνασι; δύνανται οὖν οἱ ἐν ἀγνοίᾳ, καὶ ἐν ἀπιστίᾳ, καὶ ἐν ἁμαρτήμασι γενόμενοι γενέσθαι ἐν ἀφθαρσίᾳ, εἰ μεταβάλλοιεν, δυνατὸν αὐτοὺς μεταβάλλειν· ἔλεγον οὖν οἱ Ἰουδαῖοι, μήτι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν, ἐπὶ λέγει· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν; φασὶ τί· μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν, ὅτι λέγει· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν· ἵνα δὲ καὶ δοθῇ ἀπολύσεσιν αὐτοὺς εἰρηκέναι τί· μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν; πῶς οἱ δυνάμενοι ἀποκτεῖναι ἑαυτοὺς, κἂν μὴ θέλωσιν ἑαυτοὺς, μηδὲ γίνωσθαι ὅπου ὁ αἱρῶν ἑαυτὸν ἔχει, οὐ* δύνασθαι ἀπιέναι ὅπου ὁ αἱρῶν ἑαυτὸν ἀπέρχεται; λεκτέον οὖν πρὸς τὰ ζητούμενα τοῦτα τοῖς ὑπομελέστερον καὶ βαθύτερον ἀκούσι τῶν λεγομένων ὑπὸ Ἰουδαίων ἐν τοῖς εὐαγγελίοις, σαφές ἐστιν ὅτι κατά τινας παραδόσεις ἀπορρήτους καὶ ἀποκεχωρισμένας ἔλεγον, ὡς γνωστοὶ ὄντες ἕτερα παρὰ τὰ κοινὰ καὶ κατεμαξθυμένα· ἐπεὶ δὲ ἴδωμεν σὺν τοῖς παρὰ τοσούτοις τῶν ῥητῶν σκόπει, τότε ζητήσομεν εἰ καὶ τοῦτο ὑπὸ ἀπόρων περὶ τοῦ σωτῆρος λέγεται, βαθύτερόν τι βλεπόντων· ὅτι καὶ ἀποκεχωρισμένας λόγους, καὶ μὴ κατεμαξθυμένους ἔφασκον ὃν* ἄδολον ἐν Βεελζεβοὺλ τῷ ἄρχοντι τῶν δαιμονίων σκεβάλλειν τὰ δαιμόνια, πάντας γὰρ περὶ δαιμόνων τι μεμαθηκέναι, καὶ τὸν ἄρχοντος αὐτῶν ὄνομα βεελζεβοὺλ. Ταῦτα δὲ οὐ πάνυ τι ἐν τοῖς φερομένοις κεῖται βιβλίοις, καὶ

*χ. τοῖς

*χ. οὐ ἀγνοίᾳ

*χ. οὐ τοῦτο

*Ἰσν. ἐ-ἄδολον

A futurum, ad quos dictum est, non potestis venire in præsenti seculo: verum multum superest temporis ad consummationem seculi, in quo venire non possunt eo, ubi est Iesus, nimirũ ubi est veritas, ubi est Sapientia, ubi est Sermo Dei Filius, hoc enim est, ubi est Iesus. Novi autẽ quosdam, qui non solum in hoc seculo, verum etiam in futuro à proprio peccato detineantur: veluti istos, de quibus Filius inquit Dei: *Qui blasphemaverit in Spiritum sanctum, non habet remissionem, neque in præsenti seculo, neque in futuro:* nec tamen sequitur, non habet remissionem in futuro seculo, ergo nec in superventuris seculis. Sane Heracleon exponens dictionem Gazophylacij, nihil dixit in eam. In hoc autem dictum: *Quo ego vado, vos non potestis venire*, inquit, Quomodo qui in ignorantia, & in infidelitate sunt, & in peccatis, incorruptibiles fieri possunt? neque hac in re sibi ipsi consentiens: nam si in ignorantia, & in incredulitate, & in peccatis existentes, fieri non possunt incorruptibiles, quomodo Apostoli qui aliquando fuere in ignorantia, & in incredulitate, & in peccatis, facti sunt incorruptibiles? proinde possunt, qui in incredulitate, & in ignorantia, & in peccatis sunt, fieri incorruptibiles, si immutentur; facileque etiam factu est eos mutari. *Dicebant ergo Iudæi: Nunquid seipsum interfecturus est, quod dicit: Quo ego vado, vos non potestis venire.* Dignum quæsitu est, undenam moti Iudæi ad illud dictum: *Quo ego vado, vos non potestis venire*, dicant: *Nunquid interfecturus est seipsum, quod dicit: quo ego vado, vos non potestis venire?* Vt vero etiã detur simplicius eos dixisse: *Nũquid interfecturus est seipsum*, quomodo qui poterant seipsos interficere, etiam si non interficiant seipsos, neque vadant eo quo vadit qui seipsum interficit, eo abire non possunt quo recedit qui seipsum interficit? Itaque respondeant oportet ad hæc quæsita, qui diligentius, & profundius intelligunt quæ à Iudæis dicuntur in Evangelijs, clarum esse Iudæos multa secundum quasdam traditiones occultas, & separatas loqui; tanquam qui alia cognorint præter ea quæ publica erant & trita. Cum autem viderimus ex appositione dictorum illa, tunc quæremus num etiam hoc ab ipsis de Servatore dicatur, videntibus quiddam profundius. Quoniam vero secundum separatas, minimeque vulgares rationes, vel sermones dicebant eum qui sine dolo erat, in principe Dæmoniorum Beelzebul eijcere Dæmonia, omnino de Dæmonibus, deque eorum principis Beelzebul nomine nonnulla didicerant, quæ haud ita ponuntur in libris qui circum-

Ioh. 8. 25.

feruntur : etiam testimonio Servatoris, falsis existentibus sermonibus de Beelzebul : *Si ego præsidio Beelzebul eijcio dæmonia, filij vestri cujus præsidio eijciunt?* Cum enim admisisset esse quendam Beelzebul, & qui illius præsidio dæmonia eijceret, diffidium veluti quoddam Satanæ operari, eo quod secum ipse diffideret, hæc inquit. Atque illi quidem errabant dicentes per Beelzebul Servatorem dæmonia eijcere; perceperant tamen esse quendam Beelzebul principem dæmoniorum. Quinetiam cum dicunt de Iesu quod ipse sit Iohannes qui à mortuis resurrexit, vel unus aliquis Prophetarum, talia de Servatore cogitant, dogma omnino habentes de anima, ut antea accurate exquisivimus de Iohanne tractantes. Proinde probabile est eos alia innumera, vel ex traditione, vel ex occultis libris scire, præ multis. Videamus igitur etiam in hoc : *Nunquid interfecturus est seipsum*, an facile factu sit Iudæos non intellexisse quicquam communius, vel simplicius; perinde quasi ipse seipsum è vita educeret, vel laqueo, vel gladio, vel qualicunque tandem via eorum qui hinc seipsos liberant: & maxime quoniam existimant ipsum interfectum, eo arbiturum, quo difficillimum factu sit eos proficisci: & nisi circa nomina superstitiosi simus, sed intueamur res, non invenientes uti alijs nominibus de rebus, fortasse divinius, ut ita dicam, aliquo modo se interfecit Dominus : quam rem sic ostendemus : quia omnium animæ, qui ab hoc corpore discedunt, repetentibus quibusdam eas ad hoc ordinatis, assumantur, ubi probabile est esse huic muneri obeundo ordinatos, qui ipsis animabus sint præstantiores; illud enim : *Insipiens, hac nocte repetunt abs te animam tuam*, tale quid declarat. Quod si quis dicat hoc dici posse de malis, non de viris præstantioribus, deque his qui probe vixerint, illud notet, annon Dominus [de seipso] singulare quiddam præ omnibus qui in corpus advenerint, de seipso dicat : *Nemo tollit à me animam meam; sed ego pono eam à meipso, & habeo potestatem ponendi eam, & iterum habeo potestatem sumendi eam.* Consideremus enim quid sibi velit, qui relinquit corpus, & exit sine via ferente ad mortem : scilicet exiens sine vijs violentis, vel sine morbis : rursusque cum voluerit, rediens, utensque instrumento corpore, quod relinquerat : [ab hoc enim tali animum non repeti reperiemus.] Ac decens profecto est de Iesu anima isto modo dicere mortem fuisse : ipsumque ostendere volentem

Matth. 12. 27.

Luc. 12. 20.

Ioh. 10. 18.

Hæc à Petro in supplemimus.

μαρτυρία τῶ σωτῆρος ὁ ψεύδη τῶν βεελζεβὺλ λόγων ὄντων · εἰ ἐγὼ ἐν βεεζεβὺλ ἐκβάλλω τὰ δαιμόνια, οἱ υἱοὶ ὑμῶν ἐν τίνι ἐκβάλλουσι; τῶν δὲ δεξιὰ ὑμῶν γὰρ ὁ εἶναί τινα τὸν βεεζεβὺλ, καὶ ὃν ἐν αὐτῶ ἐκβάλλοντα δαιμόνια οἰονεὶ μερισμόν τινα ἐνεργῶν τῶ σατανᾶ γίνεσθαι ἐφ' ἑαυτὸν, τοῦτό φησιν · ἐσφάλησαν μὲν οὖν λέγοντες ἐν βεεζεβὺλ ἐκβάλλειν τῶ σωτῆρος ἐκεῖνον τὰ δαιμόνια, κατελήφεσαν ὅ ὅτι εἴη τις βεεζεβὺλ ἄρχων δαιμονίων · ἀλλὰ καὶ ἐὰν λέγωσι περὶ τοῦ ἰησοῦ ὅτι αὐτὸς ἰωάννης ἐστὶν, ἀναστὰς ἀπὸ τῶν νεκρῶν, ἢ εἷς τις τῶν προφητῶν, πάντως δόγμα ἔχοντες περὶ ψυχῆς, ὡς ἐζητήσαμεν ἐν τοῖς περὶ ἰωάννου, τοιαῦτα περὶ τοῦ σωτῆρος ἐπινοοῦσιν · εἰκὸς δὲ καὶ ἄλλα μυρία, ἢ ἐκ παραδόσεως, ἢ ἐξ ἀποκρύφων αὐτοὺς εἰδέναι περὶ τοῦ πολλοῦ · ἴδωμεν οὖν καὶ εἰς τὸ · μήτι ἀποκτενῶ ἑαυτόν; εἰ δύνασθαι μὴ καινότερόν τι καὶ ἁπλούστερον νενοηκέναι, ὡς ἑαυτὸν ἐξαναγόντος τοῦ βίου, ἤτοι ἀγχόνῃ, ἢ ξίφει, ἢ ὁποιαδήποτε ὁδῷ τῶν ἐντοῦθεν ἑαυτοὺς ἀπαλλαττόντων, καὶ μάλιστα ἐπεὶ οἴονται αὐτὸν * ἀποκτείνοντα ἀπολύεσθαι εἰς τόπον εἰς ὃν ἀδύνατον ἐστὶ αὐτοὺς ἐλθεῖν. καὶ εἰ μὴ δεισιδαιμονοῦντες γε περὶ τὰ ὀνόματα, ἀλλὰ βλέποντες τὰ πράγματα μὴ * βδελυσσόμενα ἄλλοις ὀνόμασι χρῆσθαι κατὰ τῶν πραγμάτων, τάχα, ἵν' οὕτως εἴπω, θειότερον ἰησοῦς αὐτὸν ἀπέκτεινεν, ὅσῳ οὕτως πρίσασθαι · πολύτων μὲν αἱ ψυχαὶ τῶν ἀπαλλαττομένων τοῦ σώματος, ἀπαντοῦσαι πολλαὶ αὐτὰς τῶν ὅτι τοῦτο τεταγμένων, παραλαμβάνουσι · εἰκὸς ὅτι κρείττους εἰσὶ τῶν ψυχῶν ὅτι τούτης τῆς διακονίας τεταγμένοι. τὸ γὰρ · ἄφρων, ταύτῃ τῇ νυκτὶ τὴν ψυχήν σου ἀπαιτοῦσιν ἀπὸ σου, τοιοῦτόν τι δηλοῖ · ἐὰν δέ τις φάσκῃ τοῦτο μὲν δύνασθαι ὅτι τῶν χρείττονων λέγεσθαι, ἢ μὴν καὶ ὅτι τῶν κρείττονων, καὶ καλῶς θεοσεβούντων, ὁπτησάτω εἰ μὴ ἐξαίρετόν τι παρὰ πάντας τοὺς ἐν σώματι γεγενημένους περὶ ἑαυτὸν ἀπαγγέλλων ὁ κύριός φησιν · σοφὸς ἄρα τὴν ψυχήν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ' ἐμαυτοῦ. ἐξουσίαν ἔχω θεῖναι αὐτὴν, καὶ πάλιν ἐξουσίαν ἔχω λαβεῖν αὐτήν · νοήσωμεν * γὰρ τίνας τε θέλεται καταλείποντα τὸ σῶμα, καὶ ἐξιόντα χωρὶς ὁδοῦ τῆς φερούσης ὅτι θανάτου, ἤτοι διὰ βιαίων ὁδῶν, ἢ διὰ νόσων, καὶ πάλιν ἐπὰν θέλῃ ἐπανιόντα, καὶ χρώμενον ὀργάνῳ τῶ σώματι ὃ καταλέλοιπε. ὃν γὰρ τοιοῦτον ἐρούμεθα μὴ ἀπαντᾶσθαι τὴν ψυχήν · καὶ πρέπει γε ὅτι τῆς ἰησοῦ ψυχῆς ὅτω λέγειν τὸν θανάτου γεγονέναι, καὶ αὐτὸν παρεστῶσαν βουλόμενον τοῖς

A B C D E

* Χ. ἀεὶ

* Χ. ἀεὶ σωμάτων

* Ρο γὰρ Τοῦκ. ἀεὶ

μαθητὴς ὁ ἐξαιρεῖον τῆς ἐντοῦθεν αὐτῆς ἀ-
πολλαγῆς, εἰρηκέναι τό· οὐδεὶς αἴρει τὴν ψυ-
χήν μου ἀπ' ἐμοῦ, ἀλλ' ἐγὼ τίθημι αὐτὴν ἀπ'
ἐμαυτοῦ· τοῦτο γὰρ οὔτε μωϋσῆς, οὔτε τῶν πα-
τριαρχῶν τις, οὐ προφητῶν, οὔτε δὴ τῶν ἀπο-
στόλων τις εἶπε περὶ ἰησοῦ, ἐπεὶ πάντων αἱ ψυχαὶ
ἀνθρώπων αἴρονται ἀπ' αὐτῶν· τοῦτο δὲ νοη-
θέντες δύναται σαφὲς εἶναι. ὃ ἐν τῷ ψαλμῷ τοῦ-
τον εἰρημένον ὃν τρόπον οὐκ ἀναστρέφει τοῦ σω-
τῆρος· ἐν νεκροῖς ἐλεύθερος· ὑπερίσησας οὐκ τῶν
βασιλείων τοῖς γεγραμμένοις καὶ τοῖς ἐντοῦ-
θεν αὐτῆς ἀπαλλαγῆς εὑρήσεις μὴ * ἀποδοῦναι
τὴν καὶ τοῖς ἐξόδου αὐτῆς οὐκ δυνάμεθα τῶν δυνάμε-
γραμμένων· εἰ μὴ γὰρ ὡς οἱ σταυρωθέντες αὐ-
τῷ λησταί, τῶν γραπτῶν κατεξαρθέντων τὰ
σκέλη τῶν πεποιήκεν ἐτεθνήκει, οὐκ ἂν ἐλέ-
γομεν ὅτι ἔθηκε τὴν ψυχὴν αὐτοῦ ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλ-
λά τινι ὁδῷ τῶν ἀποθνησκόντων· νυνὶ δὲ ὁ ἰησοῦς
κράξας φωνῇ μεγάλῃ ἀφῆκε τὸ πνεῦμα, καὶ
ὡς βασιλεὺς καταλιπὼν τὸ σῶμα, καὶ βύερ-
γήσας μετὰ δυνάμεως, καὶ ἐξουσίας, ἀναφ
ἔκεινον εὔλογον εἶναι ποιῶν, εὐθέως καταπέ-
τασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη ἄνωθεν ἕως κάτω, καὶ ἡ
γῆ ἐσείσθη, καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν, καὶ τὰ μνη-
μεῖα ἀνεῴχθησαν. καὶ πολλὰ σώματα τῶν κεκοι-
μημένων ἁγίων ἠγέρθησαν, καὶ ἐξελθόντες ἀπὸ τῶν
μνημείων μετὰ τὴν ἔγερσιν αὐτοῦ, * εἰσελθόντες
εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν, καὶ ἐνεφανίσθησαν πολ-
λοῖς. ὡς ὃν ἑκατόνταρχος, καὶ τοὺς μετ' αὐτοῦ τηροῦν-
τας. τὸν ἰησοῦν, ἰδόντες τὸν σεισμὸν, καὶ τὰ γενόμενα,
φοβηθέντες σφόδρα, λέγοντες· ἀληθῶς θεοῦ υἱὸς
οὗτος ἦν· τάχα οὖν ἐν τοῖς περὶ χριστοῦ προφη-
τεύουσιν ἦν, ὥσπερ τὸ γεγενῆσθαι αὐτὸν ἐν βη-
θλεέμ, καὶ ὁ οὐκ φυλῆς ἰούδα ἀναστήσεσθαι κατὰ
τὰς ὑμῶν ἀνθρώπων τῶν προφητικῶν λόγων, ὅτι
καὶ περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ, ὡς ἑαυτὸν οὐ εἰπεῖν μόνῳ τῷ πατρὶ ἀπαλλάξαντος τοῦ βίου. καὶ εἰκὸς
ὅτι ἠδέσθη τὸν ὅπως ἐξελθοῦσ ἄνον ἀπελθοῦσ-
θαι εἰς χώραν ἵνα οὐκ ἠδυνάμεθα γενέσθαι οὐδ'
οἱ ταῦτα νοοῦντες, ὥστε μὴ καὶ ὁ ἀπελθεῖν
* ἀ ὡδὲ * αὐτοῦ εἰρηκέναι, ἀλλὰ κατά τινα περὶ χριστοῦ
προφέρουσιν τό· μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτόν, ὅτι λέ-
γει· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλ-
θεῖν; καὶ εἰ λέγουσι δὲ ταῦτα οἱ ἰουδαῖοι, διεα-
κτικῶς αὐτὰ φασι, ὁ γὰρ· μή τι ἀποκτενεῖ
ἑαυτόν; τοιοῦτόν τι· καὶ οὐ θαυμαστὸν ἀμφιβαλ-
λεν αὐτοὺς περὶ χριστοῦ, ὅτι γε καὶ ἐν τοῖς αὐτο-
τέρω οἱ ὄχλου ἀκούσαντες τῶν λόγων τοῦ
ἰησοῦ ἔλεγον· οὗτός ἐστιν ἀληθῶς ὁ προφήτης. ἄλλοι
δὲ ἔλεγον· οὗτός ἐστιν ὁ χριστός. οἱ δὲ ἔλεγον· μὴ γὰρ ἐκ τῆς γαλιλαίας ὁ χριστὸς ἔρχεται; οὐχὶ ἡ

A Discipulis nobilitatem discessus hinc sui, dixisse: *Nemo tollit à me animam meam, sed ego pono eam à meipso*: hoc enim neque Moses, neque Patriarcharum aliquis, neque Prophetarum, ac ne Apostolorum quidem aliquis dixit præter Iesum [quippe cum omnium hominum animi ab eis auferantur.] Proinde hoc considerato, manifestum esse illud potest quod in septimo & octogesimo psalmo dictum est hoc modo, ex persona Servatoris: *In mortuis liber*. Notans autem Evangeliorum scripta de discessu hinc suo, invenies in illis non dissonantem intelligentiam scriptorum de exitu suo: nam si mortuus fuisset perinde, ac illi latrones qui cum eo crucifixi fuere, & quorum milites fregerunt damnatorum crura, haudquaquam dicere possemus animam à semetipso Iesum posuisse, sed aliqua via morientium. At nunc Iesus *voce valida cum clamasset, emisit spiritum*: cumque etiam, quasi Rex, reliquisset corpus, & cum potentia operatus fuisset, quæ judicabat consentaneum esse facere, statim *velum templi scissum est à sursum, usque deorsum, & terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum, qui dormierant, surrexerunt: & egressi è monumentis post resurrectionem ejus, ingressi in sanctam civitatem apparuerunt multis: ita ut Centurio, & qui cum illo erant, servantes Iesum, viso terræmotu, & quæ fiebant, valde timuerint, dicentes: Vere filius Dei erat hic.* Fortassis igitur in traditionibus de Christo erat eum nasciturum in Bethleem, proditurumque ex tribu Iuda, juxta sanas intelligentias propheticorum sermonum; sic de morte ipsius etiam erat, quod Christus seipsum liberaturus esset modo quo diximus; & certe probabile est eos intellexisse eum qui sic proditurus esset, abiturum in locum quo nec hi quidem hæc intelligentes proficisci possent: adeo ut non simpliciter illud dixerint, sed juxta quandam traditionem: *Nunquid interfecturus est seipsum, quia dicit, Quo ego vado, vos non potestis venire?* Quod si etiam hæc loquuntur Iudæi, ambigue hæc loquuntur: Nam dicere: *Nunquid interfecturus est seipsum*, tale quiddam est. Nec sane mirum est eos de Christo ambigere, quando etiam in superioribus cum turbæ audissent sermones Iesu, dicerent: *Hic est vere Propheta ille: alij: Hic est ille Christus: quidam autem dicebant: Numnam ex Galilæa Christus venit? Nonne Scriptu-*

Hæc è Pervionio supplenimus.

Psalm. 87. 6.

Matth. 27. 50.

Matth. 27. 51. & seq.

Ioh. 7. 40. & seq.

radicit, quod ex semine David, & de Beth-leem castello ubi erat David, Christus veniet? quando etiam *dissensio orta est in turba propter eum.* Sed paulo post illa
Ioh. 7. 46. & seq. scriptum est respondisse ministros: *Nunquam isto modo loquutus est homo*: adeo ut Pharisæi admirantes sermonem ejus dixerint: *Num vos etiam decepti estis? num aliquis ex Principibus, vel ex Pharisæis in eum credidit? Annon turba hæc, quæ non agnoscit Legem, execrabiles sunt?* quando etiam eum dixisset Nicodemus: *Num Lex nostra judicat hominem, nisi prius audierit ab ipso, & cognoverit, quid faciat? responderunt: Num, & tu Galilæus es? scrutare, & vide quod à Galilæa Propheta non egreditur, neque surgit.* Sed quomodò simplicius poterant intelligere futurum ut seipsum interficeret, audien-
Ioh. 8. 12. & seq. tes eum dicentem: *Ego sum lux mundi; qui sequitur me, nequaquam ambulaverit in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Ad quem Pharisæi dixerunt: Tu de teipso testificaris; testimonium tuum non est verum. Respondit Iesus, & dixit eis: Etiam si ego testimonium perhibeo de meipso, verum est testimonium meum, quia scio unde venio, & quo vado. Vos secundum carnem judicatis, ego non judico quenquam: porro etiam si judicem ego, judicium meum verum est, quia solus non sum; sed ego, & qui misit me, Pater. Quin & in Lege vestra scriptum est, quod duorum hominum testimonium verum est: ego sum is, qui testimonium fero de meipso, & testimonium fert de me, qui misit me, Pater.* Cur vero verisimile erat, quod seipsum interfecturus esset post tot verba tam magnifice à se hunc in modum dicta:
Ioh. 8. 19. *Neque me scitis, neque Patrem meum; si me sciretis, etiam Patrem meum sciretis?* Credibile enim est eos, perinde atque hæc verba, intellexisse illud: *Ego vado, & quæretis me, & in peccato vestro moriemini; quo ego vado, eo vos non potestis venire.* [Cui etiam Iudæi respondere-
Hæc supplantat Perionius. runt, *Numquid interficiet semetipsum, quia dicit, Quo ego vado, vos non potestis venire?*] Valde etiam ostenditur potestas ejus tum in eo quod libera potestate, & voluntate ipse moriatur relicto corpore; tum etiam in hoc dicto: *Ego vado*; & fortassis, quia dixit: *Ego vado*, subjungitur, *Et quæretis me.* Verisimile enim est eos qui forte fortuna adessent, illum hunc in modum è vita discedentem quærere, sed eo quod perirent in peccatis suis, neque post hæc omnia pudefacti,

γραφὴ εἶπεν ὅτι ἐκ σπέρματος Δαβὶδ, καὶ ἀπὸ Βηθλεὲμ τῆς κώμης ὅπου ἦν Δαβὶδ, ὁ χριστὸς ἔρχεται; ὅτε καὶ σχίσμα γεγένηται ἐν τῷ ὄχλῳ δι' αὐτόν· ἀλλὰ καὶ μετ' ὀλίγα ἐκείνων γέγραπται ὅτι ἀπεκρίθησαν οἱ ὑπηρέται· οὐδέποτε ἐλάλησεν οὕτως ἄνθρωπος. ὡς καὶ τοὺς Φαρισαίους εἰρηκέναι πρὸς θαυμάζοντας τὸν λόγον αὐτοῦ· μὴ καὶ ὑμεῖς πεπλάνησθε; μή τις ἐκ τῶν ἀρχόντων ἐπίστευσεν εἰς αὐτὸν, ἢ ἐκ τῶν Φαρισαίων; * ἀλλ' ἡ ὁ ὄχλος οὗτος ὁ μὴ γινώσκων τὸν νόμον ἐπάρατοί εἰσιν; ὅτι καὶ Νικόδημος εἰρηκότος· μὴ ὁ νόμος ἡμῶν κρίνει τὸν ἄνθρωπον, ἐὰν μὴ ἀκούσῃ πρῶτον παρ' αὐτοῦ, καὶ γνῷ τί ποιεῖ; ἀπεκρίθησαν· μὴ καὶ σὺ ἐκ τῆς Γαλιλαίας εἶ; ἐρεύνησον, καὶ ἴδε ὅτι ἐκ τῆς Γαλιλαίας προφήτης οὐκ ἐξέρχεται, οὐδὲ ἐγείρεται· πῶς δὲ ἐδύναντο ἁπλούστερον νοῆσαι αὐτὸν ἑαυτὸν ἀναιρήσειν οἱ ἀκούσαντες αὐτοῦ λέγοντος· ἐγώ εἰμι τὸ φῶς τοῦ κόσμου· ὁ ἀκολουθῶν μοι οὐ μὴ περιπατήσῃ ἐν τῇ σκοτίᾳ, ἀλλ' ἕξει τὸ φῶς τῆς ζωῆς· πρὸς οὖν οἱ Φαρισαῖοι εἰρήκασιν, ὅτι σὺ περὶ σεαυτοῦ μαρτυρεῖς, ἡ μαρτυρία σου οὐκ ἔστιν ἀληθής. οἷς ἀπεκρίνατο ὁ Ἰησοῦς λέγων· κἂν ἐγὼ μαρτυρῶ περὶ ἐμαυτοῦ, ἡ μαρτυρία μου ἀληθής ἐστιν, ὅτι οἶδα πόθεν ἦλθον, καὶ ποῦ ὑπάγω· ὑμεῖς κατὰ τὸν σάρκα κρίνετε, ἐγὼ οὐ κρίνω οὐδένα, καὶ ἐὰν κρίνω ἐγὼ, ἡ κρίσις ἡ ἐμὴ ἀληθής ἐστιν, ὅτι μόνος οὐκ εἰμὶ, ἀλλ' ἐγὼ, καὶ ὁ πέμψας με πατήρ· καὶ ἐν τῷ νόμῳ δὲ τῷ ὑμετέρῳ γέγραπται ὅτι δύο ἀνθρώπων ἡ μαρτυρία ἀληθής ἐστιν· ἐγώ εἰμι ὁ μαρτυρῶν περὶ ἐμαυτοῦ, καὶ μαρτυρεῖ περὶ ἐμοῦ ὁ πέμψας με ὁ πατήρ· πῶς πιθανὸν πρὸς τὸ ἀποκτείνειν ἑαυτὸν, μετὰ τοὺς μεγαλοφυέστερον εἰρημένους τούτων τῶν τρόπον λόγους· ὅτε ἐμὲ οἴδατε, οὔτε τὸν πατέρα μου· εἰ ἐμὲ ἤδειτε, καὶ τὸν πατέρα μου ἂν ἤδειτε. εἰκὸς γὰρ ὅτι τυπτίως ὁμοίως ἐξεδέχοντο καὶ τὸ· ἐγὼ ὑπάγω, καὶ ζητήσετέ με, καὶ ἐν τῇ ἁμαρτίᾳ ὑμῶν ἀποθανεῖσθε· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν πρὸς ὃν καὶ ἀπεκρίνατο οἱ ἰουδαῖοι· μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν, ὅτι λέγει, ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν; πολὺ δὲ καὶ ἐμφαίνεται ἡ ἐξουσία αὐτοῦ αὐτεξουσίως αὐτὸν ἀποθνήσκειν, καταλιπόντα τὸ σῶμα, καὶ ἐν τῷ· ἐγὼ ὑπάγω, καὶ τάχα καὶ τό· ἐγὼ ὑπάγω, ὃ ὑπιφερόμενον γάρ τε· καὶ ζητήσετέ με· εἰκὸς γὰρ καὶ τοὺς κατὰ τύχην ἔτι αὐτοῦ ἀπαλλασσομένου τοῦ βίου, ζητεῖν αὐτόν. καὶ δὲ ὁ ἐν τοῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν ἀποθνήσκειν αὐτὸς, μηδὲ μετὰ πάντα τοῦτα δυσωπηθέντες πρὸς ὃ μὴ

διεκτικῶς εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ· μήπ ἀποκτενεῖ A ut non ambigue de ipso dicerent: *Nunquid interfecturus est seipsum, quia dicit, quo ipse abit, non posse nos illum sequi?* Existimo etiam quod malignius nominantes illud quod erat in traditione de morte Christi, qui ad eos venerat, & non glorificantes eum è vita isto modo discedentem, dixerunt: *Nunquid seipsum interfecturus est?* Licebat quidem ambigue dicere, sed cum consensu ejus gloriæ, quæ erat penes mortem ejus, & quasi hunc in modum dicere: Nunquid anima ejus, quando ij se vult, exibit derelicto corpore, & hanc ob causam, inquit, quo ego vado, eo vos non potestis venire? Simul etiam observabis, quia disseruimus quomodo è vita discesserit, illud: *Et ascendens Iesus Hierosolymam, assumpsit Duodecim seorsum, & in via dixit illis: Ecce ascendimus Hierosolymam, & Filius hominis tradetur principibus Sacerdotum, & Pharisæis, & Scribis, & condemnabunt eum morti, & tradetur gentibus conspuendus, & flagellandus, & crucifigendus, & tertia die resurget.* Quod si quis respondeat illud: *Ab eo tempore cœpit ostendere Discipulis suis, quod oporteret eum Hierosolymam proficisci, & multa pati à principibus Sacerdotum, & Pharisæis, & Scribis, & interfici*; & illud: *Futurum est, ut Filius hominis tradatur in manus hominum, & occident eum, & tertia die resurget*, dices, quod interfecerunt eum omnes dicentes: *Crucifige, crucifige eum*, & hi qui rei fuerunt mortis ipsius: etiam si præoccupans milites venientes, ut frangerent crura ejus, cum clamasset voce valida, expiraverit. Hinc etiam illud adjunges: *Omnis inveniens me occidet me*; & illud: *Omnis qui interfecerit Cain, septuplo vindicabitur*: quomodo enim omnis inveniens eum, occidet eum, si unus anticipaverit interficere eum: vel quomodo omnis qui interfecerit Cain, septuplum punietur, cum multi non interfecerint eum? nam veluti de multitudine dicta est vox, *omnis*: fortassis etiam humanius cum intellexisset Petrus quæ dicta sunt à Servatore, inquit: *Propitius esto tibi domine, non erit hoc tibi.* At vero Servator increpans eum, quasi non bene intellexerit quod dictum fuerat, inquit: *Vade retro me, Satana, scandalum mihi es, quoniam non sapis, quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum.* Vide vero annon etiam quod apud Paulum dicitur: *Seipsum tradidit pro nobis hostiam Deo*, sit tale: sic igitur solum servare poteris summum sacerdotem in sæculum secundum ordinem

Matth. 20. 17. & seq.

Matth. 16. 21.

Matth. 17. 22. 23.

Gen. 4. 14. 15.

Matth. 16. 22. 23.

Eph. 5. 2.

ἑαυτόν, *ὅπου ἄπειμι, μὴ δύναται αὐτὸς ἀπελθεῖν; οἶμαι δ' ὅτι καὶ κακηθέστερον ὀνομάζοντες ὃ κατὰ τὴν παράδοσιν περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ εἰς αὐτὸς ἐλθόντος, καὶ μὴ δοξάζοντες τὸν οὕτως ἀπαλλαττόμενον τοῦ βίου εἴρηκασι τό· μήπ ἀποκτενεῖ ἑαυτόν; ἐνῆν γὰρ διεκτικῶς μὲν εἰπεῖν, μετ' ἐμφάσεως δὲ τῆς παρὰ τοῦ θανάτου δόξης αὐτοῦ, καὶ οἱονεὶ ὅτου εἰπεῖν, μή τι ἡ ψυχὴ αὐτοῦ, ὅτε αὐτὸς βούλεται, ἐξελθοῦσα καταλελειμμένου τοῦ σώματος, B καὶ ἀφ' τοῦτο φησι τό· ὅπου ἐγὼ ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δυνάσθε ἐλθεῖν· ἅμα δὴ καὶ παρατηρήσεις ἀφ' τὰ εἰρημένα ἡμῖν περὶ τοῦ, πῶς τὸν βίον ἐξελήλυθε, τό· καὶ ἀναβαίνων εἰς ἱεροσόλυμα ὁ ἰησοῦς παρέλαβε τοὺς δώδεκα κατ' ἰδίαν, καὶ ἐν τῇ ὁδῷ εἶπεν αὐτοῖς· ἰδοὺ ἀναβαίνομεν εἰς ἱεροσόλυμα, καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι, καὶ γραμματεῦσι, καὶ *κ. καὶ ἀφ' κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ, * παραδοθήσεται τοῖς ἔθνεσιν εἰς τὸ ἐμπαῖξαι, καὶ μαστιγῶσαι, C καὶ σταυρῶσαι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται· ἐὰν δέ τις ἀξιοπιστέρη τό· ἀπὸ τότε ἤρξατο δεικνύειν τοῖς μαθηταῖς ἑαυτοῦ, ὅτι δεῖ αὐτὸν εἰς ἱεροσόλυμα ἀπελθεῖν, καὶ πολλὰ παθεῖν ἀπὸ τῶν ἀρχιερέων, καὶ φαρισαίων, καὶ γραμματέων, καὶ ἀποκτανθῆναι, καὶ τό· μανῇ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδίδοσθαι εἰς χεῖρας ἀνθρώπων, καὶ ἀποκτενοῦσι αὐτόν, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἐγερθήσεται, ἐρῶ ὅτι ἀπέκτειναν αὐτὸν οἱ λέγοντες πανταχοῦ· σταυρῶσον, σταυρῶσον αὐτόν, καὶ οἱ D ἠρωϊκωτεροι ἔνοχοι τοῦ θανάτου αὐτοῦ. εἰ καὶ παραλαβὼν τοὺς στρατιώτας ἐρχομένους διεπλήξαι τὰ *κ. ἀφ' ἑαυτοῦ σκέλη, κράξας φωνῇ μεγάλῃ ἐξέπνευσε· * παραδόσθαι δὴ εἰς τοῦτο τό· πᾶς ὁ θεώρων με ἀποκτενεῖ με, καὶ τό· πᾶς ὁ ἀποκτείνας κάιν ἑπτὰ ἀνδικήματα παραλύσει· πῶς γὰρ πᾶς ὁ θεώρων τὸν κάιν ἀποκτείνει αὐτόν, ἑνὸς ἀποκτείναντος αὐ αὐτόν *κ. πῶς τοῦ παραγλήφοντος; ἢ * ἐπεὶ πᾶς ὁ ἀποκτείνας *κ. ἑκάστου κάιν ἑπτὰ * ἀδικήματα παραλύσει, οὐκ ἂν πολλοὺς ἀποκτεναίτων αὐτόν; ὡς γὰρ περὶ πλήθους εἰρηται τό· πᾶς· τάχα δὲ καὶ ὁ μὲν πέτρος αὐθεντικώτερον ἀκηκοὼς τὰ εἰρημένα ἀπὸ τοῦ παντὸς φησι· ἵλεώς σοι κύριε, οὐ μὴ ἔσται σοι τοῦτο· ὁ δὲ σωτὴρ ἐπιτιμᾷ αὐτῷ, ὡς μὴ καλῶς ἐξηληφότι τὸ εἰρημένον φησίν· ὕπαγε ὀπίσω μου, σατανᾶ, σκάνδαλόν μοι εἶ, ὅτι οὐ φρονεῖς τὰ τοῦ θεοῦ, ἀλλὰ τὰ τῶν ἀνθρώπων· ἀλλὰ καὶ παρὰ τῷ παύλῳ λεγόμενον, ἑαυτὸν παρέδωκεν ὑπὲρ ἡμῶν θυσίαν τῷ θεῷ, ὅσα εἰ μὴ τοιοῦτόν ἐστιν· ὅπως τοιοῦτος μόνος δυνήσῃ σωσαι αὐτὸν εἰς τὸν αἰῶνα ἀρχιερεὺς κατὰ τὴν τάξιν

Melchisedech, & agnum Dei tollentem peccatum mundi oblatum hostiam Deo, non ab impijs, sed à pijs Pontificibus. Hæc quidem nos tradidimus pro viribus explorantes propositum dicentium: *Nunquid interfecturus est seipsum, quia dicit: Quo ego vado, eo vos non potestis venire:* postquam audivissent tales, tantosque sermones, quos superius dixerat Iesus. Credibile autem est, quosdam offensos hac interpretatione, tanquam coacta, existimare eos simplicius dixisse: *Nunquid interfecturus est seipsum*, perinde quasi Iesus interfecturus esset seipsum, & futurus in loco eorum qui sibi ipsis manus intulerint, & ob hoc sunt puniendi, Iudæis non valentibus ob hoc illo ire, propterea quod obnoxij non essent illi peccato de seipsis. At vero hi notent num possint Iudæi subcogitare Iesum hæc dixisse condemnantem seipsum, veluti profecturum ad locum supplicij, quo non poterant illi proficisci, quantum attinet ad hanc intelligentiam, quasi Iesus melior, ac præstantior esset: vel consequens erit dicere, Iesum, si loquebatur hoc cogitans, & volens seipsum interficere, melius putare seipsum interficere, quam non se interficere. Heracleon sane, perinde quasi hoc dictum fuerit simplicius: *Nunquid interfecturus est seipsum*, inquit quod maligne cogitantes Iudæi hæc loquerentur, seipsos etiam ostendentes ipso Servatore majores, & existimantes se quidem profecturos ad Deum in requiem sempiternam; Servatorem autem ad corruptionem, & ad mortem, vi sibi ipsi illata, quo seipsos non existimabant profecturos: & ijsdem verbis inquit Iudæos existimare Servatorem dicere; Ego mihi ipsi vi illata ad corruptionem profecturus sum, quo vos non potestis venire. Sed haud scio, quonam pacto cum dixisset Iesus: *Ego sum lux mundi*, & quæ sequuntur, possit dicere, Ego, mihi ipsi vi illata, profecturus sum ad corruptionem. Sin vero dicat aliquis, Servatorem hoc non dixisse, sed hoc Iudæos subcogitasse, dicet scilicet Iudæos cogitasse de eo, quod corrumpuntur qui sibi ipsis mortem conscifcunt; & nihilominus Iesum hæc facturum, etiam si futurum crederet ut corrumperetur, & puniretur: id quod erat modis omnibus fatuum. *Et dicebat illis: Vos ex infernis estis, ego è supernis sum; vos ex hoc mundo estis, ego non sum ex hoc mundo.* In superioribus etiã dixit: *Qui de terra est, de terra loqui-*

Ioh. 8. 24.

Iohan. 3. 31. 32.

A μελχισεδὲκ, καὶ τὸν ἀμνὸν τοῦ θεοῦ ὃν αἴροντα τὴν ἁμαρτίαν τοῦ κόσμου, προσφερόμενον θυσίαν τῷ θεῷ, οὐχ ὑπὸ ἀσεβῶν ἀλλ' ὑπὸ * ἀρχιερέως εὐσεβοῦς. Ταῦτα μὲν οὖν ἡμεῖς κατὰ δύναμιν βασανίζοντες τὸ εὐλημμα τῶν λεγόντων τό· * μὴ ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν, ὅτι λέγει, ὅπου ἐγὼ * ὑπάγω, ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν, μὴ ὀξυτέραν τινὰ τῶν προειρημένων ὑπὸ τοῦ Ἰησοῦ λόγων οὐκ δεδώκαμεν· εἰκὸς δέ τινας προσκόπτοντας ὡς βεβιασμένῃ τῇ ἑρμηνείᾳ οἴεσθαι ἁπλούστερον αὐτοὺς εἰρηκέναι τό· μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν, ὡς τοῦ μὲν Ἰησοῦ ἀποκτεινοῦντος ἑαυτὸν, καὶ ἐσομένου ἐν χώρᾳ τῶν ἑαυτοὺς διαχεισαμένων, καὶ κολασθησομένων ὅτι τοῦτο, τῶν δὲ Ἰουδαίων τοῦ τοῦτο δυναμένων οὐκ γενέσθαι, τοῦδε δὲ μὴ τοῦ αὐτοῦ ἐπόχους αὐτοὺς γίνεσθαι τοῦ ἑαυτῶν ἁμαρτήματος· ἀλλὰ καὶ αὖθις ὑπισχνούμεθα εἰ δύνωνται οἱ Ἰουδαῖοι ὑποστῆσαι τὸν Ἰησοῦν ταῦτα εἰρηκέναι ἑαυτὸν καταδικάζοντα, ὡς ἀπελευσόμενον εἰ τόπον κολάσεως, ἔνθα οὐκ ἐδύνατο ἡμέσθαι, ὅσον ὅτι τῇ οὐδενὶ ταύτῃ, οἱονεὶ κρείττονος αὐτοῦ. ἢ ἀκόλουθον ἔσται λέγειν ὅτι εἴπερ τοῦτο νοῶν ἔφασκεν ὁ Ἰησοῦς, καὶ βουλόμενος ἑαυτὸν ἀποκτεῖναι, κρεῖττον ἐνόμιζε τὸ ἑαυτὸν φθαρῆναι τοῦ μὴ τοῦτο ποιῆσαι· ὁ δὲ Ἡρακλέων μόνον οὐ ὡς ἁπλούστερον εἰρημένον τοῦ· μή τι ἀποκτενεῖ ἑαυτὸν, φησὶν ὅτι πονηρῶς διαλογιζόμενοι οἱ Ἰουδαῖοι ταῦτα ἔλεγον, καὶ μείζονας ἑαυτοὺς ἀποφαινόμενοι τοῦ σωτῆρος, καὶ ὑπολαμβάνοντες ὅτι αὐτοὶ μὲν ἀπελεύσονται πρὸς τὸν θεὸν εἰς ἀνάπαυσιν αἰώνιον· ὁ δὲ σωτὴρ εἰς φθορὰν καὶ εἰς θάνατον ἑαυτὸν διαχειζόμενος, ὅπου ἑαυτοὺς οὐκ ἐλεγόμενοι ἀπελθεῖν, καὶ αὐτοῖς λέξεσι φησὶν ὅτι ἔφασκον λέγειν τὸν σωτῆρα οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι ἐγὼ ἐμαυτὸν διαχειζόμενος εἰς φθορὰν μόνῳ πορεύεσθαι, ὅπου ὑμεῖς οὐ δύνασθε ἐλθεῖν· οὐκ οἶδα δὲ πῶς καὶ τὸν εἰπόντα· ἐγώ εἰμι ὁ φῶς τοῦ κόσμου, καὶ τὰ ἑξῆς, ἐμὲ λέγειν ὅτι ἐγὼ ἐμαυτὸν διαχειζόμενος εἰς φθορὰν μόνῳ πορεύεσθαι· ἐὰν δέ τις λέγῃ μὴ τὸν σωτῆρα ταῦτα εἰρηκέναι, τοὺς δὲ Ἰουδαίους * αἰτιᾶσθαι νενοηκέναι, δῆλον ὅτι ἐρεῖ τοὺς Ἰουδαίους παρεγνωκέναι περὶ αὐτοῦ, ὅτι φθειρόμενοι οἱ ἑαυτοὺς διαχειζόμενοι, ὁ δὲ τοῦ ἦν ἐπὶ τοῖς ταῦτα πιστεύουσι φθαρήσεσθαι, καὶ κολασθήσεσθαι, ὅπερ ἐκεῖνος ἐφοβεῖτο· καὶ ἔλεγεν αὐτοῖς· ὑμεῖς ἐκ τῶν κάτω ἔστε, ἐγὼ ἐκ τῶν ἄνω εἰμί· ὑμεῖς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου ἔστε, ἐγὼ οὐκ εἰμὶ ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· καὶ ἐν τοῖς ἀνωτέρω ἔλεγε τό· ὁ ὢν ἐκ τῆς γῆς ἐστι, καὶ ἐκ τῆς γῆς λαλεῖ·

B

C

D

E

* Fort. ἀρχιερέως χρεῖαν ἔχοντα.

* κ. μὴ τι

* κ. αἰτῖ-

λῆ. ὁ ὢν τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος, ἐπάνω πάν-
των ἐστὶν, ὃ ἑώρακε καὶ ἤκουσε, τοῦτο μαρ-
τυρεῖ· εἰ τοίνυν ὁ ὢν τῆς γῆς, ὢν τῆς γῆς
λαλεῖ, καὶ ὁ ὢν τοῦ οὐρανοῦ ἐρχόμενος, ὃ ἑώρακε
καὶ ἤκουσε, τοῦτο μαρτυρεῖ, ζητήσεις οὖν πότε-
ρόν ποτε ταυτόν ἐστι τὸ ὢν τῆς γῆς εἶναι καὶ ὢν τῆς
κάτω εἶναι, ἢ ἕτερον· ἅμα δὲ παρατηρήσεις ὅτι
κακῶς οὐκ εἶπεν, ὁ ὢν ὢν τοῦ οὐρανοῦ ὢν τοῦ
οὐρανοῦ ἐστι, καὶ ὢν τοῦ οὐρανοῦ λαλεῖ. τάχα γὰρ ὁ
σωτὴρ οὐκ ὢν τοῦ οὐρανοῦ ἦν, μάλιστα καθὸ πρω-
τότοκος πάσης κτίσεως ἦν. τὸ γὰρ· ὢν τοῦ οὐρανοῦ, ὁ
δεύτερος ἄνθρωπος ἦν ὡς οὐρανοῦ, ὡς καὶ ὁ παῦ-
λός που φησιν· ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὢν γῆς,
χοϊκός. ὁ δεύτερος ἄνθρωπος, ἐξ οὐρανοῦ· καὶ ἐνθά-
δε δὲ ἐπιζήσεις πότερόν ποτε ταυτὸ λέγει ἐν τοῖς·
ὑμεῖς ὢν τῶν κάτωθεν, καὶ ὑμεῖς ὢν τούτου τοῦ κόσμου
ἐστε, ἢ ἕτερόν ἐστι τὸ εἶναι ὢν τῆς γῆς, τοῦτο δ, εἶναι
ὢν τοῦ κόσμου τούτου· ὃ δ' ἔμοιγε ζητήσεις καὶ ἐν τοῖς·
ἐγὼ ὢν τῶν ἄνω εἰμι, καί· ἐγὼ οὐκ εἰμὶ
ὢν τοῦ κόσμου τούτου· ἄξιον γὰρ ἰδεῖν τί δ ὢν τῶν
ἄνω εἶναι, καὶ τί δ μὴ ὢν τοῦ κόσμου τούτου εἶναι· C
ἔργα ποιεῖν εἰ μὴ ὁ τῶν ἀπὸ ὕλης γίνεσιν καὶ
σωμάτων ἀείληφώς, τοῖς καταλειπόμενα τὰ
κρείττονα ὢν τῆς γῆς ἐστιν, ἔστι ὅσον ἐστὶν ὢν
τῆς γῆς, ὢν τῆς γῆς λαλεῖ, ὑψηλότερόν τι
μὲν δυνάμενος βλέπειν, ἢ λίγαν· ὁ δ' αὖθις καὶ
ὢν τῶν κάτω ἐστὶν· ἄλλη μέντοι γε ἡ θεώρησις ἡ
ὢν τῶν κάτω, καὶ τῆς γῆς. κάτω γὰρ ὥσπερ τό-
πος τις νοεῖται, ἅπερ καὶ δόγμασι, καὶ διά-
νοιαι· καὶ πᾶς γε ὁ τοιοῦτος δόγμασι καὶ διά-
νοιαι χρώμενος, ἀπιστά ἐστιν ὢν τῶν κάτω ὢν τῶν
κάτω ἐστίν· ἀλλὰ καὶ ὁ δεκούμενος κόσμος, ὑ- D
λικὸς γινόμενος, ἀφ' τοῦ δεικνύντος * τοῦς
ἐνύλοις ζωῆς πόθοις μὲν ἐκεῖ ἀφαφόρεις, οἵτι-
νες πάντες, ὡς μὲν πρὸς τὰ ἄυλα, καὶ τὰ ἀόρα-
τα, καὶ τὰ ἀσώματα κάτω εἰσὶν, ἐ τόσον τοῦ
τόπου, ὅσον τῇ πρὸς τὰ ἀόρατα συγκρίσει· ὅσον
δὲ ὅτι τοῦ κόσμου τόποις κόσμοι συνεξεταζόμε-
θα, εἴεν ἂν τινες τόποι οἱ κάτω, καὶ ἄλλοι ἄνω. τὰ
μὲν γὰρ πάθεσι κάτω ἐστὶ, τὰ δὲ ἐρανία ἄνω,
ὡς κἀν τοῦτο τὸν μὲν ὢν τῶν κάτω πάντως εἶναι ὢν
τοῦ κόσμου τούτου. τὸν δὲ ὢν τοῦ κόσμου τούτου, μὴ E
πάντως εἶναι ὢν τῶν κάτω· ὁ γὰρ πολίτης τῶν σω-
μάτων ὅσα εἰσὶ μέν πως ὢν τοῦ κόσμου τούτου, ἐ
μὴν ὢν τῶν τοπικῶς κάτω. πολὺ καὶ αὖθις ἀπὸ
πρὸς σύγκρισιν τῶν νοητῶν, ὢν τῶν κάτω· καὶ γὰρ πᾶς
ὁ τῶν βλεπομένων πολίτης, καὶ παρερχομένων, καὶ
προσκαίρων ὢν τῶν κάτω ἐστὶ, κἂν ἐν συγκρίσει τι-
νῶν ὢν τῶν ἀνωτάτω τυγχάνῃ· ἔξεστι μέντοι γε τὸν
ὢν τῶν κάτω, καὶ ὢν τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ὢν τῆς γῆς

tur; *qui è cœlo venit, supra omnes est, & quod vidit, & audivit, hoc testatur.* Si igitur qui de terra est, de terra loquitur; & qui è cœlo venit, quod vidit, & audivit hoc testatur, quæres utrum idem sit esse è terra, & esse ex infernis; an diversum: simul autem observabis quod illic non dixerit, Qui est è cœlo, etiam è cœlo loquitur; nam fortassis Servator non erat è cœlo. Non erat, præsertim in quantum est primogenitus omnis creaturæ. Quod enim attinet ad vocem, è cœlo: secundus homo est è cœlo: quemadmodum alicubi Paulus dicit: *Primus homo è terra terrenus, secundus homo è cœlo.* Atque etiam hoc in loco notabis utrum tandem idem dicat dicendo: *Vos ex infernis estis*, & : *Vos ex mundo estis*, an diversum sit esse è terra, ab eo quod est esse ex hoc mundo. Similiter etiam in his verbis quæres: *Ego è supernis sum*, & : *Ego non sum ex hoc mundo.* Dignum enim est ut inspiciamus, quid sit ex supernis esse, & quid sit non esse ex hoc mundo. Vide igitur an qui assumpsit ortum à materia, & corporibus, eo quod meliora reliquerit, sit è terra: qui quatenus est è terra, de terra loquitur, altius aliquid intueri, vel dicere non valens; qui idem etiam ex infernis est: nam alia est consideratio esse ex infernis, alia esse è terra: vox enim, inferne, consideratur in quodam veluti loco, itidem in dogmatibus, & in discursu mentis: omnisque profecto talibus dogmatibus, & discursu mentis utens, quæ sunt ex infernis, ex infernis est. Atque etiam hic mundus visibilis, materialis existens; propter eos qui materiali vita egent, loca quidem habet diversa: quæ sane omnia comparatione rerum immaterialium, & invisibilium, & corpore carentium, inferna sunt; non in loco, sed comparatione rerum invisibilium. Quantum autem ad hunc mundum attinet, inquiratur inter loca mundi, num quædam sint loca inferne, quædam superne: terræ enim proxima inferne sunt, cœlestia vero superne; adeo ut hac ratione qui ex infernis sit, is etiam sit ex hoc mundo; at vero qui ex hoc mundo sit, non omnino sit ex infernis. Vide enim an municeps corporum aliquo pacto sit ex hoc mundo, non tamen ex infernis localiter: veruntamen ipse etiam ex infernis est, comparatione rerum quæ mente percipiuntur: etenim omnis municeps eorum quæ videntur, quæque pertranseunt, & quæ sunt temporalia, ex infernis est, etiam si comparatione locorum sit ex supernis: licetque profecto cuicunque, qui ex infernis, & ex hoc mundo, & è ter-

1. Cor. 15. 47.

ra fuerit, immutari, & fieri è ſupernis, nec amplius ex hoc mundo eſſe: alij etiam licet, ex hoc ſeculo cum ſit, fieri
Ioh. 15. 19. è cœlo, dicente Diſcipulis Servatore: Ex mundo eratis, & ego vos è mundo elegi, nec amplius ex hoc mundo eſtis: quandoquidem enim venit Servator quærere, & ſervare quod perierat, venit eos tranſlaturus ad ſuperna qui inferne erant, & adſcripti cives inter eos qui inferne erant. Quinetiam ipſe eſt, qui deſcendit in inferiores partes terræ, propter eos, qui erant in infimis partibus terræ. Quinetiam aſcendit ſuper omnes cœlos, viam præparans volentibus, atque etiam his qui ipſius Diſcipuli ſincere fuerint, ad ea quæ ſunt ſupra omne cœlum, hoc eſt ad ea quæ ſunt extra corpora. Quod ſi cupis à Scriptura diſcere, quis ſit ex infernis, itemque quis ſit è ſupernis, au-
Matth. 6. 21. di illud: *Vbi fuerit theſaurus veſter, illic erit & cor veſtrum*; & illud: Si quis theſauros recondiderit in terra, ex ipſo quod recondit theſauros in terra, ex infernis efficitur; ſin vero theſauros recondiderit in cœlis, naſcitur è ſupernis, & aſſumit imaginem ſupercœleſtis: atque etiam alius cum penetrarit omnes cœlos, in fine invenietur beatiſſimo. Sint autem utriuſque opera, qualia dixi: ita ut dicamus opera carnis facere eum qui ex infernis eſt; fructum vero ſpiritus facere eum qui eſt è ſupernis; atque rurſus amorem erga hunc mundum facere hominem ex hoc mundo exiſtentem; quoniam ſecundum Iohannem, qui habet amorem Dei, ille non eſt ex hoc mundo; qui autem non diligit mundum, nec ea quidem, quæ in
Gal. 6. 14. mundo ſunt diligit, ſed dicit: *Mihi abſit gloriari, niſi in cruce Domini mei Ieſu Chriſti, per quem mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo*, & cœpit diligere Dominum Deum ſuum ex toto corde ſuo, & ex tota anima ſua, & ex tota mente ſua, eo quod non prematur talis amor ab amore mundi, & ab his, quæ ſunt in mundo. Fieri enim nequit ut ſimul exiſtat amor erga mundum cum amore erga Deum; quemadmodum fieri nequit ut ſimul exiſtant lux, & tenebræ; Chriſtus, & Beliar: item fieri nequit ut idem Templum ſit Templum Dei, & Templum idolorum. Iam quaſi differant inter ſe loca quæ inferne ſunt, ſuperlatiue dicitur:
Pſal. 87. 7. *Poſuerunt me in lacu infimo*, & illud:
Eph. 4. 9. 10. *Qui deſcendit ad infimas partes terræ, hic etiam eſt qui aſcendit*: quocirca coram
Pſalm. 22. 30. Chriſto *procident omnes deſcendentes ad inferiores partes terræ* in infernum, quoniam verum eſt illud: *Non eſt in morte, qui*

A μεταβαλῆν, καὶ γίνεσθαι ἐκ τοῦ ἄνω, καὶ μηκέτι ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, καὶ ἀμφότερα ἐκ μὲν τοῦ κόσμου τούτου, ἐκ τοῦ οὐρανοῦ δέ. φησὶ γοῦν τοῖς μαθηταῖς· ἐκ τοῦ κόσμου ἦτε, κἀγὼ ἐξελεξάμην ὑμᾶς ἐκ τοῦ κόσμου, καὶ οὐκέτι ἔστε ἐκ τοῦ κόσμου. εἰ γὰρ ἦλθεν ὁ σωτὴρ ζητῆσαι, καὶ σῶσαι τὸ ἀπολωλός, ἦλθε τοὺς κάτω καὶ πολιτογραφηθέντας ἐν τοῖς κάτω μεταθεῖναι ὅτι τὰ ἄνω· καὶ γὰρ εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς ὁ καταβὰς αὐτός ἐστι, διὰ τοὺς ἐν τοῖς κατωτάτω τῆς γῆς· ἀλλὰ καὶ ἀνέβη ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρανῶν, ὁδοποιῶν τοῖς βουλομένοις, καὶ γνησίως αὐτῷ μαθητευομένοις, τὴν φέρουσαν ὁδὸν ὅτι τὰ ὑπερκόσμια πάντων τῶν οὐρανῶν, τουτέστιν ὅτι τὰ ἔξω σωμάτων· εἰ δὲ καὶ παιδεῖς μαθεῖν ἀπὸ τῆς γραφῆς τίς ἐστιν ὁ ἐκ τοῦ κάτω, καὶ τίς ἐστιν ὁ ἐκ τοῦ ἄνω, ἄκουε· ὅπου ὁ θησαυρὸς ἑκάστου, ἐκεῖ καὶ ἡ καρδία ἐστίν. ἐὰν τις θησαυρίζῃ ἐπὶ τῆς γῆς, ἐξ αὐτοῦ τοῦ θησαυρίζειν ἐπὶ τῆς γῆς ἐκ τοῦ κάτω γίνεται. ἐὰν δέ τις θησαυρίζῃ ἐν τοῖς οὐρανοῖς, γίνεται ἄνωθεν, καὶ λαμβάνει τὴν εἰκόνα τοῦ ἐπουρανίου· ἀλλὰ καὶ ἄλλος διελθὼν πάντας τοὺς οὐρανοὺς ἐν τέλει διείσκεται μακαριωτάτῳ· εἴη δ' ἂν ἑκάτερα ἔργα, οἷα εἶπα, ὥστε εἰπεῖν καὶ τὰ ἔργα τῆς σαρκὸς ποιεῖν τὸν ἐκ τοῦ κάτω, τὸ δὲ καρπὸν τοῦ πνεύματος τὸν ἐκ τοῦ ἄνω, καὶ πάλιν τὴν πρὸς τὸν κόσμον τοῦτον ἀγάπην τὴν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· ἐπεί, κατὰ τὸν Ἰωάννην, ὁ ἔχων τὴν ἀγάπην τοῦ θεοῦ, οὐκέτι δὲ οὗτος ἐστὶν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, ὃς οὐκ ἀγαπᾷ τὸν κόσμον, οὐδὲ τὰ ἐν κόσμῳ, ἀλλὰ λέγων· ἐμοὶ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ κυρίου μου Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται, κἀγὼ κόσμῳ, καὶ ἤρξατο ὁ ἀγαπᾶν κύριον τὸν θεὸν αὐτοῦ ἐξ ὅλης τῆς καρδίας αὐτοῦ, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς αὐτοῦ, καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας αὐτοῦ, τοῦ μὴ θλίβεσθαι τὴν τοιαύτην ἀγάπην ὑπὸ τῆς πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπης, ἐπεὶ ἐν τῷ κόσμῳ· ἀμήχανον γὰρ συνυπάρχειν τὴν πρὸς τὸν κόσμον ἀγάπην τῇ πρὸς τὸν θεὸν ἀγάπῃ, ὡς ἀμήχανον συνυπάρχειν ἀλλήλοις φῶς καὶ σκότος, ἢ χριστὸν καὶ τὸν βελίαρ, ἢ τὸν ναὸν τοῦ θεοῦ μετὰ τῶν ναῶν πεπληρωμένων εἰδώλων· ὡς διαφορᾶς μεμνῆσθαι ἔστι τῆς κατὰ πρὸς ἄλληλα, λέγω) ὑπερθετικῶς τό· ἔθετό με ἐν λάκκῳ κατωτάτῳ καὶ τό· εἰς τὰ κατώτατα τῆς γῆς ὁ καταβάς, τουτέστιν καὶ ὁ ἀναβάς. διὸ καὶ ἐνώπιον τοῦ χριστοῦ προπεσοῦνται μόνοι

πάντες οἱ καταβαίνοντες εἰς τὰ κατώτερα μέρη τῆς γῆς, εἰς ἅδου· ἐπεὶ ἀληθὲς τό· οὐκ ἔστιν

ἐν τῷ θανάτῳ ὁ μνημονεύων σου, ἐν δὲ τῷ ἅ-
δῃ τίς ἐξομολογήσεταί σοι; ἐὰν δέ τις αὐθυπο-
φέρῃ τὸ καταβαίνειν αὐτὸν εἰς τὰ κατώτερα τῆς
γῆς, ὀπτήσεσθαι ὅτι ὀπὶ τῶν καταβαινόντων εἰς
τοῦτο εἴρηται τό· προσπεσοῦνται· ὑποπεσόντων
γὰρ τῷ χριστῷ, γόνυ καμψάντων ἐν τῷ
ὀνόματι Ἰησοῦ, τινὲς μὲν πρόσθεν, τινὲς δὲ
ὕστερον προσπεσοῦνται αὐτῷ· καὶ τάχα οἱ ὀπὶ γῆς
προσπεσοῦνται καὶ πρὸ ἑτέρων ὑποταγήσονται·
χρεῖττον γὰρ τὸ ὕστερον ὑποτάσσεσθαι, ἢ καὶ
ἐξαίφνης ἐμφρὴς καταργεῖται ὁ θάνατος· μὴ τοῦ-
τα ζητήσῃς εἰ, ὥσπερ ὅτι τῶν κάτω διαφορὰ
διαφέρει τινὰ καταστάσει, ὅτιος καὶ τῶν ἄνω
διαφορᾷ, μᾶλλον ἐπεὶ κληρονομία ἐστὶν ἡ
βασιλεία οὐρανῶν, πολλῶν κληρονομούντων οὐ-
ρανῶν ὄντων ἄνω, ἀλλ' οὐχ ὁμοίως ἐχόντων τοῦ
εἶναι ἄνω· ἀλλὰ καὶ ὀπὶ τῆς νοητῆς * βάσεως τῆς
ψυχῆς διαφορὰ τῶν κακιῶν, καὶ τὰ μοχθηρὰ δό-
γματα, καὶ νοητῆς ἀναβάσεως αὐτῆς ὀπιζήσῃς,
οὐχ ἁπλῶς εὑρήσεις διαφορὰν ὀπιπλέον νοη-
τῶν καταβαινόντων νοήσῃς· ἅμα δὲ ἴδε εἰ μὴ
μυστικώτερον, ἢ οὐ τοπικῶς, ἀφὶ τοῦ Ἰησοῦ ψυχῆς
ἐκβάσῃς τό· ἀναβὰς ὑπεράνω πάντων τῶν οὐρα-
νῶν, ἡ γὰρ νοητὴ ἀνάβασις ἐκείνης τῆς ψυχῆς
ὑπερπεπήδηκε καὶ πάντας τοὺς οὐρανοὺς, καὶ, ὡς
ἔστιν εἰπεῖν, ἤδη ἔφθασε πρὸς αὐτὸν τὸν θεόν·
πολὺ ἔστι τις καὶ ἕτερος παρὰ τὸν δεικνύμενον καὶ
αἰσθητὸν κόσμον ἐν οὐρανῷ καὶ γῆς, οὐρανὸς καὶ γῆς, κόσμος, ἐν ᾧ ἔστι τὰ μὴ
βλεπόμενα; καὶ ὅλον τοῦτο κόσμος ἀόρατος, κό-
σμος ἀβλεπόμενος, καὶ νοητὸς κόσμος· ὃν τῇ
θέᾳ, καὶ ᾧ κάλλει ἐνόψονται οἱ καθαροὶ τῇ καρ-
δίᾳ, προσδυσπιζόμενοι διὰ τῆς ἐνορᾶν αὐ-
τῷ ὀπὶ τῶν μετελθεῖν, ὡς τ' αὐτὸν καὶ αὐτὸν ὁρᾶν, ὡς
ὁρᾶσθαι πέφυκεν ὁ θεὸς, ὃν θεόν· ζητήσῃς δὲ
εἰ καθ' τι τῶν σημαινομένων δύναται ὁ πρωτό-
τοκος πάσης κτίσεως τοῦ κόσμος, καὶ μάλιστα
καθ' ὃ σοφία ἐστὶν ἡ πολυποίκιλος· πολλὰ γὰρ τοῦ
πάντος ἐπινοοῦσι τοὺς λόγους, καθ' οὓς γεγένη-
ται πάντα τὰ ὑπὸ τῶν θεῶν ἐν σοφίᾳ πεποιημένα,
ὡς φησὶν ὁ προφήτης· πάντα ἐν σοφίᾳ ἐποίη-
σας, ἐν αὐτῷ εἶη αὐ καὶ ἄλλος κόσμος, τοσού-
τῳ ποικιλώτερος τοῦ αἰσθητοῦ κόσμου καὶ διαφέ-
ρων, ὅσῳ διαφέρει γυμνὸς πάσης ὕλης τοῦ ὅλου
κόσμου λόγος τοῦ ἐνύλου κόσμου, οὐκ ἀπὸ τῆς
ὕλης, ἀλλ' ἀπὸ τῆς μετοχῆς τοῦ λόγου, καὶ τῆς
σοφίας, τῶν κοσμούντων τὴν ὕλην κεκοσμημένων
καὶ ὅσα εἰ δύναται ὁ λέγων· οὐκ εἰμὶ ἐγὼ ἐκ
τοῦ κόσμου τούτου, ἡ ψυχὴ τοῦ Ἰησοῦ ἐμπολι-

A *memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi?* Quod si contra quis obijciat ipsum etiam descendere ad inferiores partes terræ, observabis dictum esse de descendentibus verbum, procident: nanque ex his qui coram Christo cadunt, quique genu flectunt in nomine Iesu, quidam antea, quidam post coram eo cadent: & fortassis qui sunt super terram, ante cadent, & ante alios subijcientur: malorum namque est ultimo subijci; quam ob causam *Vltimus etiam inimicus abolet-*
tur, nempe mors. Poster quæres num
B quemadmodum locorum quæ sunt inferne, ita etiam eorum quæ sunt superne, sit differentia: idque præsertim, quoniam regni cœlorum hæreditas nobis obtingat: qui cœli omnes hæreditate nobis obtingentes cum sint superne, non similiter tamen habent illud superne. Quinetiam si notaveris intelligibilem descensum animæ propter malitiam, & prava dogmata, & intelligibilem ipsius ascensum, non parvam invenies differentiam: latius enim considerabis intelligibiliter
C descendentes. Simul etiam vide, an sacratiori modo, & non localiter intelligas de anima Iesu, qui ascendit super omnes cœlos: nam intelligibilis ascensus illius animæ ultra etiam omnes cœlos transilijt, jamque (ut ita dicam) ad ipsum pervenit Deum. Verumtamen est alius mundus præter hunc visibilem, & sensibilem mundum constantem è cœlo & terra, vel è cœlis & terra, in quo sunt quæ videntur: & hoc totum est alius mundus inaspectabilis, mundus, qui
D non videtur, mundus intelligibilis: cujus visione, & pulchritudine fruentur qui puro sunt corde, quo hujus mundi intelligibilis visione antea bene parati penetrant vel ad ipsum Deum videndum, quatenus videri natura potest Deus. Insuper etiam quæres, an juxta aliquam significationem possit primogenitus omnis creaturæ esse mundus: & præsertim in quantum est sapientia multiformis: eo enim quod sint in sapientia omnes rei cujuscunque rationes, juxta quas facta sunt omnia, quæ facta fuere à Deo, ut inquit
E Propheta: *Omnia in sapientia fecisti*, in ipso etiam mundus fuerit, tanto picturatior, ornatior, atque etiam præstantior mundo sensibili, quanto ratio mundi nuda ab omni materia præstat hoc mundo materiato, non propter materiam, sed participatione illius λόγου, [id est illius Filij Dei, qui est vera ratio,] & participatione sapientiæ, quæ mundum, & ornamentum afferunt materiæ omnium, quæ mundo insignita fuerint. Ac vide num possit anima esse Iesu, quæ dicit: *Ego non sum ex hoc mundo*, conversans in

Psal. 6. 6.

1. Cor. 15. 26.

* Forte κεφάλαιος

Vid. Not.

Eph. 3. 10.

Psal. 103. 24.

illo toto mundo, omnemque eum per-
lustrans, manuque ducens ad eum eos
qui didicissent nihil inferne habere mun-
dum illum intelligibilem; quemadmodum
neque iste, siquis accurate perpendat,
quicquam superne habet. Alioquin quo-
modo mundus iste habere aliquid super-
ne potest, cujus conditio est dejectio?
neque enim oscitanter legendum est il-
lud: Ante dejectionem mundi: cum san-
cti convenienter, & studiose nomen hoc
τῆς καταβολῆς, [hoc est dejectionis] pro-
pter talem intelligentiam finxerint. Alio-
quin dicere poterant πρὸ κτίσεως, [hoc
est, ante conditionem] mundi, nec uti
dejectionis vocabulo. Totus itaque mun-
dus, & quæ in ipso sunt, in dejectione
sunt; at vero extra dejectionem totius
mundi existunt germani Iesu Discipuli,
quos è mundo elegerat, ut non amplius
essent è mundo, tollentes crucem suam,
Ioh. 8. 25. & sequentes eum. *Dixi ergo vobis quod
moriemini in peccatis vestris; nisi enim
credideritis quod ego sum, moriemini in
peccatis vestris.* Quando dixit illis, Mo-
riemini in peccatis vestris, nisi quando
dixit, Quæritis me, & in peccatis vestris
moriemini? Quid vero est in causa ut ho-
mines moriantur in peccatis suis, nisi
non credere Iesum esse Christum? ipse
enim inquit: *Nisi credideritis quod ego ipse
sum, moriemini in peccatis vestris?* Quod
si quis non credit Iesum esse Christum,
moritur in peccatis suis; scilicet qui non
moritur in peccatis suis, is Christo credi-
dit. At vero qui moritur in peccatis suis,
etiam si dicat se Christo credere, quan-
tum ad veritatem ipsi non credidit: nam
etiam si dicatur fides, sed sit sine operi-
bus, hujusmodi fides mortua est, ut legi-
Iac. 2. 20. mus in epistola, quæ Iacobi nomine cir-
cumfertur. Quis igitur putas est credens,
nisi ille qui eo pervenit, ut non cadat
(quantum ad hæc verba pertinet) in ea
peccata, quæ sunt ad mortem, eo quod
affectus sit secundum rationem, & coa-
luerit cum ea? quantum vero ad illa
1. Ioh. 5. 1. verba: *Omnis qui credit Iesum esse Chri-
stum, ex Deo natus est*, ut non peccet
in ullo eorum, quæ fiunt præter rectam
rationem? Insuper memoria repetens ea
quæ est primogenitus omnis creaturæ,
considerabis quid sit: *Nisi credideritis, quod
ego sum, moriemini in peccatis vestris.* Ver-
bi gratia, qui credit quid sit justitia, in-
juriam non inferet; & qui crediderit in
sapientiam, quod satis explorate perce-
perit, cognoveritque eam, is nec fatuum
aliquid loquetur, nec faciet. Ad hæc qui
crediderit λόγῳ, [id est rationi, & Filio
πεπιστευκὼς εἰς τὴν σοφίαν, οὐκ ἂν ἢ μωρὸν λόγοι, ἢ πράξοι· * ἐπεὶ ὁ πιστεύσας

A τεθαυμμένη ὡς ὅλῳ κόσμῳ ἐκείνῳ, καὶ πάντα
αὐτὸν ἐπιπορευομένη, καὶ χειραγωγοῦσα ἐπ' αὐ-
τὸν τοὺς μαθητευμένους * οὐδὲν ἔχει ἐκεῖνος ὁ * Fort. ἐν τῷ
κόσμος κάτω, οὐδὲ ἔστι, ὡς πρὸς τὸ ἀκρι-
βὲς ἐξετάζοντι, ἄνω· πῶς γὰρ δυνάσται ἔχειν
τι ὁ κόσμος οὗτος ἄνω, οὗ ἡ κτίσις καταβολή
ἐστιν; καὶ γὰρ ὡς ἔτυχεν ἀνεκτέον τοῦ, πρὸ κατα-
βολῆς κόσμου, ὀνόματι τοιαύτῃ ὀνόμασιν
πλεονάζοντων ὀνομάτων ἀλόγων τὸ, τῆς καταβο-
λῆς· καίτοιγε ἐδύναντο λέγειν πρὸ κτίσεως κό-
σμου, καὶ μὴ χρήσασθαι τῷ τῆς καταβολῆς ὀνό-
ματι· ὅλος οὖν ὁ κόσμος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ ἐν
καταβολῇ ἐστιν. ἔξω δὲ καταβολῆς κόσμου πάντ-
ες γίνονται οἱ τοῦ Ἰησοῦ γνήσιοι μαθηταὶ, οὓς ἐξε-
λέξατο ἐκ τοῦ κόσμου, ἵνα μηκέτι ὦσιν ἐκ τοῦ
κόσμου, αἴροντες ὃν σταυρὸν ἑαυτῶν, καὶ ἀκολου-
θοῦντες αὐτῷ· εἶπον οὖν ὑμῖν ὅτι ἀποθανεῖσθε ἐν
ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν. ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε
ὅτι ἐγώ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις
ὑμῶν· πότε εἶπεν οὕτως· ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁ-
μαρτίαις ὑμῶν, ἢ ὅτε ἔφασκε, * ζητεῖτέ με, * Χ. ὅτ. ὅτ. με
καὶ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν ἀποθανεῖσθε; τί δὲ
τὸ αἴτιον τοῦ ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτῶν ἀποθνήσκειν
ἀνθρώπους, ἢ τὸ μὴ πιστεύειν ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ
χριστός; οὗτος γὰρ φησιν· ἐὰν μὴ πιστεύσητε ὅτι
ἐγώ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν·
οἱ δὲ ὁ μὴ πιστεύων ὅτι Ἰησοῦς ὁ χριστός ἐστιν,
ἀποθανεῖται ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ἑαυτῷ, δῆλον ὅτι
ὁ μὴ ἀποθνήσκων ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ πε-
πίστευκε τῷ χριστῷ· ὁ δὲ ἀποθνήσκων ἐν ταῖς ἁ-
μαρτίαις ἑαυτῷ, κἂν λέγῃ πιστεύειν τῷ χριστῷ,
ὡς πρὸς τὸ ἀληθὲς οὐ πεπίστευκεν αὐτῷ· ἐὰν δὲ
λεγηται μὲν πίστις, χωρὶς δὲ ἔργων τυγχάνῃ, νε-
κρά ἐστιν ἡ τοιαύτη, ὡς ἐν τῇ φερομένῃ ἰακώ-
βου ἐπιστολῇ ἀναγνώμεν· τίς οὖν ἄρα ἐστὶν ὁ πι-
στεύων, ἢ ὁ πεπονθὼς ἐκ τοῦ σκηκέναι τῷ
τὸν λόγον, καὶ συμπεφυκέναι αὐτῷ τὸ μὴ ἁμα-
νεσθαι αὖ, ὅσον μὲν ἐπὶ τούτοις τοῖς ῥητοῖς,
εἰς τὰ λεγόμενα πρὸς θάνατον ἔχει ἁμαρτή-
ματα; ὅσον δὲ ὅτι τῷ· πᾶς ὁ πιστεύων ὅτι Ἰη-
σοῦς ὁ χριστός ἐστιν, ἐκ τοῦ θεοῦ γεγέννηται, οὐχ
ἁμαρτάνει καὶ πρὸς ὀπδυποτιοῦ τῷ πρῶτῳ
τὸν ὀρθὸν γινομένων λόγον· ἔτι δὲ μᾶλλον
ἐνόησας τί ἐστιν· ἐὰν γὰρ μὴ πιστεύσητε ὅτι ἐ-
γώ εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις
ὑμῶν, ἃ ἐστὶν ὁ πρωτότοκος πάσης κτί-
σεως ἀναλογιζόμενος· εἰ ὁ πιστεύων τί ἐ-
στιν ἡ δικαιοσύνη, οὐκ ἂν ἀδικήσαι· καὶ
ἐὰν τὰ πεπεισμένα ἥτις ἐστὶν ἡ σοφία,
πεπιστευκὼς εἰς τὴν σοφίαν, οὐκ ἂν ἢ μωρὸν λόγοι, ἢ πράξοι· * ἐπεὶ ὁ πιστεύσας * Fort. ἢ

ᾧ ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν θεὸν λόγῳ, ἐν ᾧ κατα- A
νενοηκέναι αὐτὸν, οὐδὲν ἀλόγως ποιήσαι· πρὸς
τούτοις ὁ πιστεύων ὅτι αὐτός ἐστιν ἡ εἰρήνη ἡμῶν,
οὐκ ἂν τι πολέμου καὶ ταράχου ἐνεργοίη·
ἀλλὰ καὶ εἴπερ χριστός ἐστιν οὐ μόνον θεοῦ σοφία,
ἀλλὰ δὲ θεοῦ δύναμις, ὁ πιστεύων αὐτῷ κατὰ
τὸ δυνάμει ὄντα, οὐκ ἂν εἴη τοῦτο τὰ καλὰ ἀ-
δυνάτως· ἀναγκαίως δὲ ὑπομονητικὸς αὐτὸν ὑπο-
μενεῖ, καὶ ἰσχυὸν λέγω τό· δὲ νῦν τίς ἡ ὑπο-
μονή μου; οὐχὶ κύριος; καὶ τὸ· ἰσχύς μου, καὶ τὸ·
ὑπόστασίς μου ὁ κύριος, φήσομεν· ὅτι ἐνδιδόμεθα B
πρὸς πόνους, οὐ πιστεύομεν αὐτῷ καθ' ὅ ἐστιν
ὑπομονή. καὶ εἰ ἀσθενοῦμεν, οὐ πεπιστεύκαμεν
αὐτῷ καθ' ὅ ἐστιν ἰσχύς· ἐὰν δὲ ἀπαλλαττόμενος τὰς
λοιπὰς ὑπονοίας τοῦ χριστοῦ, οὐχαλεπῶς οὐκ εὑρεῖν
εἰρημένων εὑρήσεις τίνα τρόπον ὁ μὴ πιστεύων τῷ
χριστῷ ἀποθανεῖται ἐν ταῖς ἁμαρτίαις αὐτοῦ·
γενόμενος γὰρ ἐν τοῖς ἐναντίοις τῇ ὑπονοίᾳ ὧν ἐστιν
ὁ χριστὸς ἐν αὐταῖς ἀποθνήσκει ταῖς ἁμαρτίαις·
ἔλεγον οὖν αὐτῷ, σὺ τίς εἶ; ἀκόλουθον ἦν τοὺς
ἀκροωμένους μετὰ πολλῆς ἐξουσίας ἀπαγγελλομένου C
ὑπὸ τοῦ κυρίου, πιστεύεσθαι τίς εἴη ὁ
οὕτω λέγων. ἐνέφαινε γὰρ * τὸ εἶναι θεοῦ τι
μεῖζον, καὶ θειοτέρα τις φύσις τυγχάνει ὁ
σωτὴρ φάσκων ὅτι, ἐὰν μὴ πιστεύητε ὅτι ἐγώ
εἰμι, ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἁμαρτίαις ὑμῶν. Ὃ δὴ
οὖν τίς εἶ, οἱονεὶ αἰτιώμενον ἦν ἀπόκρισιν, ὅτι
ἐγώ εἰμι ὁ χριστὸς, ἢ, ἐγώ εἰμι ὁ προφήτης,
ἢ, ἐγώ εἰμι ἠλίας, ἢ πάλιν, ἐγώ εἰμι ἄγγελος
θεοῦ· οὐκ, εἰ μὴ ἕν τι τούτων ἦν, ἀνθρωπλήσιον αὐτοῖς τυγχάνων, προσφέρετο γνησίους λό-
γους τηλικούτους· D

Dei,] qui erat in principio apud Deum; dum illius cognitione fruitur, nihil à ratione alienum facturus est: sic qui credit, quod ipse est pax nostra, haudquaquam quidpiam operabitur diffidij, aut belli. Quinetiam quandoquidem Christus est non solum Dei sapientia, verum etiam Dei potentia, qui credit illi, in quantum potentia Dei est, haudquaquam erit impotens ad præclara. Proinde necessario eum considerantes patientiam, & fortitudinem, propter illud: *Et nunc quæ est patientia mea nonne Dominus?* etiam fortitudo mea, & substantia mea Dominus, dicemus quod si credimus ad labores, non credimus illi, in quantum est patientia; & si infirmamur, non credimus ei, in quantum est robur. Quod si collegeris cæteras Christi considerationes, non difficulter invenies ex his quæ diximus, quonam pacto qui non credit Christo, moriatur in peccatis suis. Nam qui fuerit in his, quæ contraria sunt considerationi earum rerum quæ est Christus, in suis peccatis moritur. *Dicebant ergo illi: Tu qui es?* Consequens erat, ut audientes quæ à Iesu dicebantur cum multa potestate, interrogarent quis esset talia loquens: videbatur enim esse aliquis homine major, & natura quædam divinior, Servator dicens: *Nisi credideritis quod ego sum, moriemini in peccatis vestris.* Illud ergo: *Tu qui es?* veluti postulantium est responsum, Ego sum Christus: vel, Ego sum ille Propheta: vel, Ego sum Helias: vel, Ego sum Angelus Dei: neque enim, nisi unus ex his esset, ac similis eis, proferret talia verba gemina.

Psal. 32. 8.

ΩΡΙΓΕΝΟΥΣ ΤΩΝ ΕΙΣ ΤΟ ΚΑΤΑ ΙΩΑΝΝΗΝ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΝ ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ ΤΟΜΟΣ κ'.

Ἐικοσὶν ὑπαναγορεύοντες εἰς τὸ κατὰ E
ἰωάννου εὐαγγέλιον τόμον, φιλοθεώτατε
καὶ φιλομαθέστατε ἐν κυρίῳ ἀμβροσίε, εὐχόμε-
θα οὐκ τοῦ πληρώματος τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, εἰς ὃν
εὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι, λαβεῖν
κόπματα πλήρη, καὶ ἵν' ὅτας εἴπω, ναστὰ,
καὶ μηδὲν ἔχοντα ἄφατον, τὸ εὐαγγέλιον κα-

ORIGENIS COMMENTARIORVM IN EVANGELIVM SECVNDVM IOHANNEM TOMVS VIGESIMVS.

VIgesimum tomum in Evangelium à Iohanne traditum commentaturi, Dei amantissime, atque in Domino exercitatissime Ambrosi, decentissime precamur è plenitudine Filij Dei (in quem propenso animo fuit omnis plenitudo divinitatis habitare) accipere sensus plenos, &, ut ita dicam, solidos, nihilque vacui habentes: ut Evangelium,